

Prokop, Krzysztof R.

Sakry i sukcesja święceń biskupich pasterzy diecezji mińskiej, pińskiej i drohiczyńskiej

Studia Teologiczne 27, 361-395

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

KRZYSZTOF R. PROKOP

SAKRY I SUKCESJA ŚWIĘCEŃ BISKUPICH PASTERZY DIECEZJI MIŃSKIEJ, PIŃSKIEJ I DROHICZYŃSKIEJ

W opublikowanym w roku 2006 przez piszącego te słowa książkowym zbiorze życiorysów biskupów Mińska, Pińska oraz Drohiczyna nie poświęcono z osobną uwagą problematyce sakr i sukcesji apostolskiej tychże hierarchów, jakkolwiek w każdym spośród szkiców biograficznych zamieszczono informacje na temat konsekracji danego członka katolickiego episkopatu, zaś w aneksie na końcu książki znalazły się stosowne schematy sukcesji¹. Powyższy wzgląd, a nie mniej okoliczność, iż *post factum* udało się dotrzeć do pewnych jeszcze świadectw źródłowych, pozwalających na uszczegółowienie dotychczas poczynionych w owym względzie ustaleń, skłania do pochylenia się nad tytułową tematyką i zaprezentowania jej w formie odrębnego artykułu, dzięki czemu na przyszłość nie będzie zachodziła konieczność poszukiwania rozproszonych informacji w rzeczowej materii w literaturze przedmiotu (w tym we wspomnianej wyżej edycji). Tak też w pierwszej kolejności dokonamy poniżej zebrania podstawowych informacji odnośnie do sakry każdego spośród interesujących nas hierarchów (data, miejsce, główny konsekратор, współkonsekраторy), by następnie przyporządkować wszystkich tych biskupów do wyróżnianych w literaturze przedmiotu linii („rodzin”) sukcesji święceń. Całość wywodów zaopatrzona zostanie w zawarte w przypisach stosowne wskazania bibliograficzne, informujące o podstawie źródłowej tudzież o istniejących opracowaniach, w których mowa jest o danym fakcie, czego we wspomnianej publikacji z roku 2006 zasadniczo brakowało (znalazły się tam

¹ K.R. PROKOP, *Pasterze i rządcy diecezji mińskiej, pińskiej i drohicyńskiej*, Drohiczyn 2006 (wspomniane schematy sukcesji znajdują się tamże na s. 299–300).

jedynie zbiorcze zestawienia wydawnictw źródłowych i opracowań – w formie zamieszczonej na końcu bibliografii)².

Grono członków episkopatu, do których odnoszą się poniższe wywody, tworzą (wyliczając w porządku chronologicznym): Jakub Ignacy Dederko, Jan Baptysta Masclet, Mateusz Melecjusz Lipski, Adam Wojtkiewicz, Zygmunt Łoziński, Kazimierz Bukraba, Karol Niemira, Władysław Jędruszek, Jan Chrapek i Antoni Pacyfik Dydycz, którego piętnasta rocznica sakry, przypadająca właśnie w roku 2009, stała się inspiracją dla przygotowania niniejszego opracowania. Obok wymienionych tu dziesięciu hierarchów, których imiona w sposób ścisły łączą się z dziejami Kościoła polskiego, nie zostaną też pominięte osoby sześciu dalszych biskupów, którym przyszło pełnić posługę na terytoriach objętych granicami diecezji mińskiej lub pińskiej w czasach, kiedy znalazły się one poza obszarem odrodzonego już wówczas państwa polskiego (wpierw II Rzeczypospolitej, następnie zaś Polski Ludowej, a na koniec III Rzeczypospolitej), mianowicie: Bolesława Słoskansa, Tadeusza Kondrusiewicza, Kazimierza Świątka, Antoniego Dziekmianki, Kazimierza Wielikosiela i Cyryla Klimowicza. W łącznym ujęciu chodzi zatem o grono szesnastu hierarchów, których sakry odbyły się na przestrzeni lat 1798–1999, czyli w przeciągu dwóch wieków. Na temat wszystkich tych konsekracji dysponujemy w miarę precyzyjnymi informacjami, dzięki czemu w ramach wskazanego tu wyżej „kwestionariusza” nie zachodzą jakieś braki, które by wymagały uzupełnienia na drodze dalszych kwerend źródłowych. Jest to tym bardziej warte podkreślenia, jako że piszącemu te słowa nie dane było jak dotychczas przeprowadzić poszukiwań w zbiorach archiwalnych znajdujących się na terenie dzisiejszej Białorusi i Rosji, lecz pozostawało oprzeć się wyłącznie na archiwaliach polskich oraz – co szczególnie ważne – watykańskich, jak też na istniejących wydawnictwach źródłowych tudzież literaturze przedmiotu. To, że w oparciu o nie

² Jw., s. 301–319. Na marginesie nie od rzeczy będzie wspomnieć, że w dwa lata po owej publikacji o pasterzach i rządcach diecezji mińskiej (oraz obu kontynuujących jej tradycje biskupstw), ukazał się drukiem kolejny tom lubelskiej *Encyklopedii katolickiej*, zawierający obszerniejsze hasło poświęcone tej właśnie jednostce administracji terytorialnej Kościoła katolickiego na obszarze dzisiejszej Białorusi. Zarówno z samej treści hasła, jak i z towarzyszącego mu zestawienia bibliografii podmiotowej (przy hasle *Mińsk*), wynika, że jego autorzy nie sięgnęli do rzeczony edycji z roku 2006, co znalazło wyraz m.in. w błędnej dacie czasu posługi pasterskiej biskupów Jakuba Ignacego Dederki oraz Jana Baptysty Mascleta. – B. MODZELEWSKA, S. NABYWANIEC, *Mińska diecezja*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 12, Lublin 2008, kol. 1184–1189. Także: B. MODZELEWSKA, S. NABYWANIEC, *Mińsk*, [w:] j.w., t. 12, kol. 1178–1183 (gdzie bibliografia).

udało się ustalić całość potrzebnej pod kątem poniższej analizy faktografii, nie zmienia wszakże w niczym faktu, iż w pierw rozpoznanie, a następnie opracowanie i – w miarę możliwości – wydanie drukiem (lub przynajmniej opisanie) owych rozproszonych po archiwach czy też bibliotekach białoruskich oraz rosyjskich źródeł do dziejów kościelnych biskupstw mińskiego i pińskiego, jawi się pilnym postulatem badawczym, który oby jak najrychlej doczekał się spełnienia³.

* * *

Kanoniczne powołanie do istnienia biskupstwa ze stolicą w Mińsku dokonane zostało 9 VIII (29 VII st.st.)⁴ 1798 r. na mocy wydanego wówczas przez legata (nuncjusza) papieskiego, arcybiskupa Lorenzo Littę, bawiącego z misją o charakterze kościelnym i dyplomatycznym w stolicy Cesarstwa Rosyjskiego Sankt Petersburgu, dekretu *In omnes agri Domini partes*. Poprzedzony był on stosownymi decyzjami władzy świeckiej, spośród których najistotniejsze znaczenie miał ukaz cesarza Pawła I z 9 V (28 IV st.st.) tr., które to wszystkie postanowienia, stanowiące rezultat porozumienia obu czynników (tj. kościelnego i państwowego), doczekały się następnie zatwierdzenia ze strony papieża Piusa VI. Zawarte zostało ono w bulli *Maximis undique pressi calamitatibus* z 17 XI 1798 r., który to dzień traktowany jest w opracowaniach jak formalna data erygowania diecezji mińskiej⁵. Jej pierwszym pasterzem ustanowiony został 45-letni eks-jezuita Jakub Ignacy Dederko, którego dalsi przodkowie pochodzili z Wołynia, natomiast on sam przyszedł na świat w powiecie wilkomierskim na Litwie. W ramach niniejszego artykułu nie będziemy zagłębiać się w kwestię, kiedy i pośród jakich uwarunkowań doszło do wysunięcia kandydatury tego właśnie duchownego na urząd pasterski w mającym doczekać się nie-

³ Por. m.in.: M. RADWAN, *Repertorium archiwów archidiecezji mohylewskiej i diecezji mińskiej*, Lublin 2001; tenże, *Ecclesiastica w Rosyjskim Państwowym Archiwum Historycznym w Sankt Petersburgu*, Lublin 2008.

⁴ * Skróć *st.st.* oznacza *starego stylu* (tj. rachuba czasu według kalendarza juliańskiego, obowiązującego w Rosji do roku 1917).

⁵ Ogólnie odnośnie do okoliczności utworzenia i początkowych dziejów diecezji mińskiej zob. m.in.: [W. Sułkowski], *Kartka z dziejów Kościoła katolickiego w Rosji*, [t. 1] – *Biskupstwo mińskie*, Kraków 1889, s. 16–17; A. ŁĘTOWSKI, *Z dziejów Kościoła na Mińszczyźnie*, „Ateneum Kapłańskie” 4 (1912) t. 7, s. 412–416; Č. SIPOVIČ, *The Diocese of Minsk. Its Origin, Extent and Hierarchy*, „The Journal of Byelorussian Studies” 6 (1970) t. 2 nr 1, s. 181–186, 188–191; B. KUMOR, *Ustrój i organizacja Kościoła polskiego w okresie niewoli narodowej (1772–1918)*, Kraków 1980, s. 195, 379, 494, 515, 679; K.R. PROKOP, *Pasterze i rządcy...*, s. 24–26; B. MODZELEWSKA, S. NABYWANIEC, *Mińska diecezja*, kol. 1183, 1187.

bawem kanonicznego ukonstytuowania Kościoła mińskiego (mowa o okresie przed sierpniem 1798 r.). Faktem pozostaje, iż już kilka lat wcześniej był on desygnowany na sufragana w diecezji łuckiej (w r. 1792 przez króla Stanisława Augusta, przy czym w posłudze wspomagać miał tam biskupa Adama Naruszewicza, słynnego historiografa i poetę), z drugiej zaś dane mu także było nabyć szerokie doświadczenia w zakresie administracji kościelnej z racji sprawowania w latach 1796–1798 urzędu oficjała ołyckiego (w ramach struktur niekanonicznego biskupstwa łatyczowskiego, rządzonego przez Michała Romana Sierakowskiego). Proces informacyjny J.I. Dederki na biskupstwo przeprowadzony został w czerwcu 1798 r. przed legatem L. Littą w stołecznym Sankt Petersburgu, po czym stosowne akta nie od razu jednak przekazano do Kurii Rzymskiej. Należy pamiętać, iż był to czas, kiedy papież Pius VI znajdował się na wygnaniu we Florencji, bowiem Wieczne Miasto zajęte zostało przez siły rewolucyjne, w której to nadzwyczajnej sytuacji akt święceń biskupich pierwszego ordynariusza mińskiego miał miejsce wcześniej aniżeli wykespediowane zostały z kancelarii papieskiej stosowne bulle prekonizacyjne. Było to możliwe z racji szerokich uprawnień, jakie otrzymał uprzednio od następcy św. Piotra wyruszający z legacją do Rosji arcybiskup Lorenzo Litta, którego wszystkie decyzje i wydane przezeń akty prawne doczekały się *post factum* usankcjonowania ze strony namiestnika Chrystusowego. Tak też w dniu 17 XI 1798 r. nastąpiła prekonizacja Jakuba Ignacego Dederki, jako biskupa Mińska, choć akt jego konsekracji odbył się już trzy miesiące wcześniej⁶.

W istniejącej literaturze przedmiotu brak informacji, kiedy dokładnie odbyły się święcenia biskupie pierwszego ordynariusza mińskiego. Wiadomo było dotychczas, iż dopełnione zostały one w Połocku, najpewniej w należącej do czynnych wciąż na ziemiach białoruskich – pomimo katas z roku 1773 – jezuitów świątyni farnej p.w. Nawiedzenia NMP, przy czym głównym konsekratorem był koadiutor metropolity mohylowskiego Stanisława Siostrzeńciewicza, biskup tytularny Gadary Jan Benisławski, natomiast jako współkonsekratorzy wystąpili podczas owego aktu: sufragan żmudzki Józef Leon Łopaciński (tytulariusz Tripolis) oraz greko-katolicki sufragan brzeski (uprzednio kijowski) Adrian Butrymowicz. Kwerenda w Archiwum Watykańskim (w zbiorze *Polonia-Russia*) pozwoliła natrafić na świadectwa, które wnoszą nowe informacje do zagadnienia okolicz-

⁶ Szerzej na temat przedstawionych tu faktów zob. ostatnio: K.R. PROKOP, *Pasterze i rządcy...*, s. 34–39. Z wcześniejszej literatury zobacz pozycje wskazane w poprzednim przypisie.

ności dopełnienia konsekracji J.I. Dederki, przede wszystkim zaś umożliwiając przyporządkowanie owego faktu do konkretnej daty. Zachował się mianowicie list pierwszego pasterza Kościoła mińskiego z daty: Połock, 30 VIII (19 VIII st.st.) 1798 r., adresowany do rzeczonego legata papieskiego, w którym nadawca oznajmiał: „Significo Illustrissimae Suae Excellentiae consecrationem meam per tres episcopos Polociae peractam esse die 15. huius mensis Augusti”⁷. Zważywszy, że we wszelkich dokumentach kościelnych (nie wspominając o państwowych), w tym i w urzędowej korespondencji, pochodzących z obszaru Cesarstwa Rosyjskiego, stawiana była na pierwszym miejscu (lub jako jedyna) data według obowiązującego tam aż po rok 1917 kalendarza juliańskiego, której nie zawsze towarzyszyło „dopełnienie” w postaci daty według kalendarza gregoriańskiego, należy wnioskować, że chodzi w tym przypadku o dzień 15 VIII według starego stylu. Trudno zresztą zakładać, żeby nowo wyświęcony biskup powiadał oficjalnie wysłannika papieskiego o swej sakrze dopiero w dwa tygodnie po zaszłym fakcie, podczas gdy z zasady oczekiwano, że tego rodzaju formalna notyfikacja wystosowana będzie bezzwłocznie po wydarzeniu, do którego się odnosiła. Przede wszystkim zaś tak samo z daty: Połock, 15 VIII 1798 r., pochodzi pierwszy list pasterski biskupa Jakuba Ignacego Dederki do duchowieństwa nowo utworzonej diecezji, jemu powierzonej, zwyczajowo wydawany przez ordynariusza w dniu konsekracji lub ingresu, w którym to publicznego charakteru posłaniu, wpierw przechodzącym przez organa cenzury państwowej, posłużenie się datą wyłącznie według kalendarza gregoriańskiego byłoby zgoła nie do pomyślenia⁸. Możemy zatem uznać za rzecz nie podlegającą wątpliwości, że sakra pierwszego biskupa Mińska dopełniona została w niedzielę 26 VIII (15 VIII st.st.) 1798 r., w którą wedle kalendarza juliańskiego przypadała uroczystość Wniebowzięcia NMP⁹.

⁷ Archivio Segreto Vaticano [dalej cyt.: ASV], Segreteria di Stato, Polonia, vol. 344 Add. III (Polonia–Russia), b.p.

⁸ J.w. (odpis). Zob. również: tamże, b.p. (list biskupa J.I. Dederki do arcybiskupa L. Litty, legata papieskiego, z daty: Mińsk, 17 I 1799 r., gdzie stwierdzone zostało m.in.: „Solemnis iuramenti tempore consecrationis meae peracti Vestrae Illustrissimae Excellentiae quamvis dudum caruit suo effectui; attamen, quia hoc extra meam benevolam notitiam factum est, nihil in huius delicti suspitione me peccatum scio”).

⁹ Odnośnie do sakry J.I. Dederki zob. także: *Hierarchia Catholica medii et recentioris aevi*, t. 6 – (1730–1799), cur. R. Ritzler & P. Sefrin, Patavii 1958, s. 291; K.R. PROKOP, *Pasterze i rządcy...*, s. 39–40. Por.: K. DOŁA, *Katalog arcybiskupów i biskupów rezydencjalnych metropolii i diecezji polskich obrządku rzymskokatolickiego do czasów współczesnych*, [w:] *Historia*

Nominalnie rządcą powierzonej mu diecezji J.I. Dederko był aż przez 31 lat, jednak w rzeczywistości sprawowanie bezpośredniej władzy pasterskiej przyszło mu zakończyć o wiele wcześniej. Niefortunne – jak się okazało *post factum* – poczynania tego hierarchy w dobie kampanii Napoleona I przeciwko Rosji naraziły go na niełaskę monarchy, na co jeszcze nałożyły się konflikty rzeczonego biskupa z lokalną hierarchią prawosławną. Dekretem z 28 V (16 V st.st.) 1816 r. cesarz Aleksander I nakazał tedy Jakubowi Ignacemu Dederce, już wcześniej pozbawionemu możliwości wykonywania jurysdykcji, opuszczenie granic diecezji mińskiej i zamieszkanie przy kolegiacie w Ołyce na Wołyniu – pod dozorem ordynariusza łucko-żytomierskiego. Tam też, w dniu 13 II 1829 r., dobiegło kresu życie 76-letniego hierarchy, otwierającego poczet pasterzy Kościoła mińskiego, i w podziemiach miejscowego kościoła cmentarnego p.w. św. Cyriaka znalazło wieczny spoczynek jego ciało¹⁰.

Kościół w Polsce, pod red. B. Kumora i Z. Obertyńskiego, t. 2 – 1764–1945, cz. 2 – 1918–1945, Poznań–Warszawa 1979, s. 282 nr 1. Na marginesie należy dla porządku odnotować, że również tego samego dnia konsekrowany został w Połocku miejscowy sufragan Cyprian Odyniec, tytulariusz Hippony, który wspomagać miał odtąd w posłudze metropolię mohylowskiego S. Sistrzeńcewicza (zob. m.in.: S. SZANTYR (Zantyr), *Spis prałatów i kanoników zeszytych w Panu, od erekcji kapituły mohylowskiej aż dotąd*, „Dzieje Dobroczynności Krajowej i Zagranicznej” R. 1824 t. 4, s. 75–76 nr XII; tenże, *Wiadomości do dziejów Kościoła i religii katolickiej panowaniu rosyjskiemu podległych*, t. 1, Poznań 1843, s. 141).

¹⁰ Ogólnie do biografii biskupa J.I. Dederki zob. m.in.: [A. Theiner], *Die neuesten Zustände der katholischen Kirche beider Ritus in Polen und Rußland seit Katharina II. bis auf unsere Tage*, t. 2, Augsburg 1841, s. 369–370; *Encyklopedia powszechna [Orgelbranda]*, t. 6, Warszawa 1861, s. 887–890 (J. Bartoszewicz); T. ŻYCHLIŃSKI, *Złota księga szlachty polskiej*, t. 4, Poznań 1882, s. 25–30 (gdzie na s. 27 o sakrze); T. DOBSZEWICZ, *Wspomnienia z czasów, które przeżyłem*, Kraków 1883, s. 122–123; [W. Sułkowski], *Kartka z dziejów Kościoła katolickiego w Rosji*, [t. 1], s. 16–17; A. BONIECKI, *Herbarz polski*, t. 4, Warszawa 1902, s. 185–186; *Biskupi nasi uwięzieni lub wygnani od roku 1767*, Kraków 1903, s. 7–8 (nr 3); J. OFFENBERG, *Z dziejów mińskiego Towarzystwa Dobroczynności*, Wilno 1906, s. 4–9, 15; A. JEŃSKI, *Dzieje diecezji mińskiej*, s. 6–7; J. IWASZKIEWICZ, *Litwa w roku 1812*, Kraków–Warszawa 1912, s. 102, 209, 267–269, 275, 416; A. ŁĘTOWSKI, *Z dziejów Kościoła na Mińszczyźnie*, s. 412–416; M. Godlewski, *Dederko Jakub Ignacy (1751–1829), pierwszy biskup miński*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 5, Kraków 1939–1946, s. 47–48; Č. SIPOVIČ, *The Diocese of Minsk...*, s. 181–186, 188–191; *Relationes status dioecesium in Magno Ducatu Lithuaniae*, t. 2, ed. P. Rabikauskas, Romae 1978, s. 362, 439–440, 442, 444–451; *Encyklopedia katolicka*, t. 3, Lublin 1979, kol. 1083–1084 (L. Grzebień); P. NIŃECKI, *Biskupi na ziemiach polskich w okresie niewoli narodowej (1772–1918)*, „Chrześcijanin w Świecie” 19 (1987) nr 1–2, s. 126, 186; S. TYLUS, *Nowe źródła do biografii biskupów Jana Chryzostoma Kaczkowskiego (1744–1816) i Jakuba Ignacego Dederki (1750–1829)*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 66 (1996), s. 459–461; I. CHODŹKO (Borejko–Chodźko), *Diecezja mińska około 1830 roku*, t. 1–2, wyd. M. Radwan, Lublin 1998, passim; P. NIŃECKI, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965–1999. Słownik bio-*

Jeszcze przed deportacją J.I. Dederki z diecezji został w niej ustanowiony do posługi drugi biskup, zarazem jedyny w jej porozbiorowych dziejach sufragan, w osobie pochodzącego z Francji eks-minimity Jana Baptysty Mascleta. Urodzony w roku 1762 w Douai we Flandrii, swoją ojczyznę opuścił w r. 1791 na fali rewolucyjnych prześladowań katolickiego duchowieństwa. Kiedy dokładnie znalazł się w granicach Cesarstwa Rosyjskiego, tego nie wiemy, wszakże tu trafił do stołecznego Sankt Petersburga, gdzie przyszło mu włączyć się w duszpasterstwo przebywających wówczas w Rosji licznych emigrantów francuskich. Jako „człowiek z zewnątrz”, nie zaangażowany w antagonizmy polsko-rosyjskie (czy też litewsko-rosyjskie), był on przychylnie postrzegany przez władze państwowe, które mogły wyrobić sobie o nim korzystną opinię przy okazji jego zaangażowania w prace nad nową kodyfikacją ustawodawstwa obowiązującego zamieszkujących monarchię Romanowów wiernych Kościoła rzymsko-katolickiego. W tych zapewne okolicznościach zrodził się zamiysł przydania właśnie J.B. Mascleta na sufragana J.I. Dederce, którego – skądinąd w pełni zrozumiałe – popolskie nastawienie było aż nadto widoczne i z punktu widzenia administracji rosyjskiej wymagało „zneutralizowania”.

Stosownej nominacji francuskiemu eks-minimicie cesarz Aleksander I udzielił jeszcze 10 XI 1808 r., co poprzedzone zostało formalną zgodą ze strony ordynariusza mińskiego, wyrażoną przezeń 1 VII tr. Ze względu na trudności występujące ówczesnie w relacjach między Stolicą Apostolską a Rosją, przede wszystkim zaś wobec faktu, iż w latach 1809–1814 papież Pius VII był internowany z rozkazu Napoleona I, dopiero w sierpniu 1812 r. mógł zostać podjęty formalny proces informacyjny owego kandydata do godności biskupiej, zaś na prekonizację trzeba było czekać aż po schyłek września 1814 r. (26 IX). Na tym wszakże trudności bynajmniej się nie zakończyły, z kolei bowiem długi czas zwlekano z dopełnieniem samego aktu sakry, której termin oraz miejsce zależały w realiach Cesarstwa Rosyjskiego od decyzji lub przynajmniej przyzwolenia ze strony administracji państwo-

graficzny, Warszawa 2000, kol. 70, s. 20*; J. CIECHANOWICZ, *Rody rycerskie Wielkiego Księstwa Litewskiego*, t. 2, Rzeszów 2001, s. 315–316; *Nasze Kościoły*, t. 1 cz. 2 – *Diecezja mińska*, Warszawa 2001 [reprint], s. 122 [2]–123 [3]; V. PETKUS, *Vilniaus vyskupai Lietuvos istorijoje*, Vilnius 2002, s. 570, 841, 862; *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, oprac. L. Grzebień, Kraków 2004², s. 121; *Encyklopedia polskiej emigracji i Polonii*, t. 4, pod red. K. Dopierały, Toruń 2005, s. 324 (D. Tarasiuk); T. KASABUŁA, *Kanonicy koadiutorzy w kapitule katedralnej wileńskiej w okresie przedrozbiorowym*, „Rocznik Teologii Katolickiej” 4 (2005), s. 121, 123, 124 (nr 16), 125 (nr 26), 126; K.R. PROKOP, *Pasterze i rządcy...*, s. 29–58.

wej. Tak też konsekracja Jana Baptysty Mascleta, jako biskupa tytularnego Camachus, odbyła się w niedzielę 6 VII (24 VI st.st.) 1817 r. w murach katedry św. Stanisława w Wilnie, przy czym jako główny konsekurator wystąpił sufragan kurlandzki (z diecezji wileńskiej) Adam Kossakowski, tytulariusz Limiry. Pewna rozbieżność zachodzi natomiast, gdy idzie o osoby współkonsekratorów, jako że według jednych autorów byli nimi sufragani: łucki i żytomierski Maciej Paweł Możdżeniewski oraz trocki Tadeusz Kundzicz, według innych natomiast – sufragan żmudzki Szymon Giedroyć oraz greko-katolicki biskup orszański Adrian Hołownia. Skądinąd zresztą akt ten mogło zaszczyścić swoją obecnością nawet liczniejsze grono biskupów, bowiem w ciągu maja, czerwca i lipca 1817 r. odbyło się w Wilnie aż kilka sakr, podczas których pełni kapłaństwa dostąpili również sufragani: wileński Nikodem Puzyna i mohylowski Walery Henryk Kamionko (Kamionka), który miał być konsekrowany właśnie wspólnie z J.B. Mascletem, a obok nich także wspomniani wyżej M.P. Możdżeniewski i T. Kundzicz¹¹.

Jak długo trwała posługa w Kościele mińskim tytulariusza Camachus, który po deportacji J.I. Dederki był przez pewien czas jedynym czynnym tam hierarchą katolickim obrządku rzymskiego, tego dokładnie nie wiadomo, gdyż jak dotychczas nie udało się badaczom wskazać daty śmierci owego członka episkopatu tudzież ustalić, w jakich okolicznościach ona nastąpiła (innymi słowy, czy do końca życia był czynny właśnie na Mińszczyźnie). Jego następca na rzeczonym biskupstwie tytularnym uzyskał prekonizację papieską w dniu 11 VII 1836 r., z czego można wnioskować, że poprzednik w poczcie tytulariuszy Camachus zmarł nie później, jak w roku 1835¹². Jeszcze natomiast począwszy od 1827 r. udzielał się w diecezji miń-

¹¹ ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta Fidelitatis et Professiones Fidei, vol. 14, k. 114r–115v; *Hierarchia Catholica...*, t. 7 – (1800–1846), cur. R. Ritzler & P. Sefrin, Patavii 1968, s. 128; A. CHAPEAU, F. COMBALUZIER, *L'Épiscopat française de Clément VIII a Paul VI*, [w:] *Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastiques*, t. 18, Paris 1977, kol. 407/408; K.R. PROKOP, *Pasterze i rządcy...*, s. 64–65. Zob. nadto: S. SZANTYR (Zantyr), *Spis prałatów i kanoników...*, s. 79–80 nr XX.

¹² Do biografii biskupa J.B. Mascleta zob. m.in.: S. SZANTYR, *Wiadomości do dziejów Kościoła...*, t. 1, s. 115, 181, 279, 336; A. Jelski, *Dzieje diecezji mińskiej*, s. 7; A. ŁĘTOWSKI, *Z dziejów Kościoła na Mińszczyźnie*, s. 415–416; A. BOUDOU, *Le Saint-Siège et la Russie. Leurs relations diplomatiques au XIX^e siècle*, t. 1, Paris 1922, s. 20–21; tenże, *Stolica Święta a Rosja. Stosunki dyplomatyczne między nimi w XIX stuleciu*, t. 1, Kraków 1928, s. 34; A. CHAPEAU, F. COMBALUZIER, *L'Épiscopat française...*, kol. 407/408; *Relationes status dioecesium...*, t. 2, s. 445. B. KUMOR, *Ustrój i organizacja Kościoła polskiego...*, s. 260; P. NITECKI, *Biskupi na ziemiach polskich...*, s. 157, 186; tenże, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 285, s. 20*; *Nasze Kościoły*, t. 1 cz. 2, s. 123 [3]; K.R. PROKOP, *Pasterze i*

skiej hierarcha, który w niedalekiej przyszłości miał zostać następcą Jakuba Ignacego Dederki w godności ordynariusza *loci*. Mowa o Mateuszu Melecjuszu Lipskim, w danym momencie biskupie tytularnym Aureliopolis, będącym bezpośrednim następcą wyżej wspomnianego (w przypisie) Cypriana Odyńca na sufraganii połockiej w archidiecezji mohylowskiej. Niegdyś członek zakonu bazylianów i kapłan obrządku greko-katolickiego, w roku 1799 przeszedł on (czy też raczej powrócił) na obrządek łaciński, natomiast dymisję z zakonu (sekularyzację) uzyskał dopiero w r. 1812, by w zaledwie pięć lat później otrzymać ze strony cesarza Aleksandra I – na wniosek metropolity Stanisława Sistrzeńcewicza – desygnację na rzezoną sufraganię połocką (1817). Na gruncie rzymskim sprawy natrafiły niemniej na przeszkody, stąd dopiero po kolejnych pięciu latach został przeprowadzony wymagany proces informacyjny, zaś prekonizacja papieska nastąpiła 24 XI 1823 r. Po owym fakcie znów minąć musiało sporo miesięcy (co w realiach funkcjonowania Kościoła katolickiego w carskiej Rosji stanowiło poniekąd smutną „normę”), nim doszło do aktu konsekracji nowego członka episkopatu. Pełni kapłaństwa Mateusz Melecjusz Lipski dostąpił w niedzielę 5 IX (24 VIII st.st.) 1824 r. w katedrze św. Stanisława w Wilnie (a więc w tej samej świątyni, gdzie niegdyś J.B. Masplet). Rola głównego konsekratora przypadła podczas owej sakry biskupowi tytularnemu Anastasiopolis i sufraganowi trockiemu (w diecezji wileńskiej) Tadeuszowi Kundiczowi, natomiast jako współkonsekраторzy wystąpili wtenczas: sufragan kurlandzki (kuroński) Adam Kossakowski (tytulariusz Limiry), znany nam już jako konsekrator pierwszego sufragana mińskiego, oraz greko-katolicki eparcha orszański Adrian Hołownia, sufragan wileński metropolity unickiego (także wcześniej wspomniany)¹³.

Pełnoprawnym ordynariuszem mińskim M.M. Lipski został w początkach roku 1831 (prekonizacja papieska 28 II tr.), choć nominację cesarską na ową godność uzyskał jeszcze w marcu 1829 r., a więc bezpośrednio po zgonie biskupa J.I. Dederki, i rządy pasterskie sprawował od tamtego momentu przez osiem lat. Dobięły one kresu wraz z jego śmiercią w dniu 21 XI 1839 r.¹⁴, od którego to momentu stolica biskupia w Mińsku miała wa-

rządzący..., s. 58–66. Nadto zob.: ASV, Archivio Concistoriale, Processus Consistoriales, vol. 210, k. 97r–107v.

¹³ ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta Fidelitatis et Professiones Fidei, vol. 16, k. 70r–73v; *Hierarchia Catholica...*, t. 7, s. 97; K.R. PROKOP, *Pasterze i rządzący...*, s. 70–71. Por.: K. DOLA, *Katalog arcybiskupów i biskupów rezydencjalnych...*, s. 282 nr 2.

¹⁴ Ogólnie do biografii biskupa Mateusza Melecjusza Lipskiego zob. m.in.: [A. Theiner], *Die*

kować przez długich trzynaście lat i w tym czasie nie rezydował tu jakkolwiek posiadający sakry biskup. Sytuacja taka utrzymała się aż po rok 1852, kiedy to ostatecznie nowym ordynariuszem mińskim został 56-letni Adam Wojtkiewicz, wywodzący się z prezbiterium diecezji wileńskiej, prekonizowany przez papieża Piusa IX w dniu 18 III tr. (nominacja cesarska nastąpiła jeszcze 25 X 1851 r.). I w jego przypadku powtórzyła się poniekąd „zwyczajowa” praktyka długiego przetrzymywania przez czynniki państwowe nadesłanych z Rzymu stosownych dokumentów papieskich przed ich przekazaniem elektowi, stąd też dopiero w niedzielę 23 I (11 I st.st.) 1853 r. mogła odbyć się – tym razem w kościele św. Katarzyny Aleksandryjskiej w stołecznym Sankt Petersburgu – sakra trzeciego z kolei biskupa Mińska. Dopełnił jej ówczesny metropolita mohylowski, arcybiskup Ignacy Hołowiński, mając u swego boku – w charakterze współkonsekratorów – ordynariuszy: wileńskiego Wacława Żylińskiego i tyraspolskiego Ferdynanda Kahna¹⁵.

Przez cały okres rządów pasterskich Adama Wojtkiewicza w powierzonym mu Kościele partykularnym miejscowa sufragania pozostawała nieobsadzona, a tym samym był on jedynym biskupem czynnym w granicach diecezji mińskiej. Nie dane mu wszakże było dotrzeć tu do końca swych dni, jako że na mocy ukazu cesarza Aleksandra II z 27 VII (15 VII st.st.) 1869 r. rzezzone biskupstwo zostało w sposób niekanoniczny – bez ogląda-

neuesten Zustände der katholischen Kirche..., t. 2, s. 373–374; *Encyklopedia powszechna [Orgelbranda]*, t. 17, Warszawa 1864, s. 122–123 (J. Bartoszewicz); T. DOBSZEWICZ, *Wspomnienia z czasów, które przeżyłem*, s. 122; J. Offenbergh, *Z dziejów mińskiego Towarzystwa Dobroczynności*, s. 15; A. JELSKI, *Dzieje diecezji mińskiej*, s. 7; A. ŁĘTOWSKI, *Z dziejów Kościoła na Mińszczyźnie*, s. 416–417; A. BOUDOU, *Le Saint-Siège et la Russie...*, t. 1, s. 95–96, 359; tenże, *Stolica Święta a Rosja...*, t. 1, s. 108–109, 380; L. Życka, M. ŁĘSKA, *Działalność popowstaniowa Polaków w ziemi mińskiej (materiały i wspomnienia)*, Warszawa 1939, s. 30, 34; P. Nitecki, *Biskupi na ziemiach polskich...*, s. 151–152, 186; tenże, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 253, s. 20*–21*; *Nasze Kościoły*, t. 1 cz. 2, s. 123 [3]–124 [4], 134 [14]; *Encyklopedia katolicka*, t. 10, Lublin 2004, kol. 1130 (T. Kasabuła); K.R. PROKOP, *Pasterze i rządcy...*, s. 66–78. Nadto zob.: ASV, Archivio Concistoriale, Processus Consistoriales, vol. 219, k. 327r–342v; vol. 230, k. 220r–269v.

¹⁵ ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta Fidelitatis et Professiones Fidei, vol. 23, k. 505r–510v; *List pasterski Adama Wojtkiewicza, z Bożego miłosierdzia i łaski Ś[więtej] Stolicy Apostolskiej biskupa mińskiego, do duchowieństwa i wiernych Chrystusowych przy objęciu rządów swej diecezji. Roku 1853 m[iesią]ca lutego 22 dnia*, Wilno 1854; „Pamiętnik Religijno-Moralny” 24 (1853) nr 3 (marzec), s. 329; 27 (1854) nr 7 (lipiec), s. 61–105; *Hierarchia Catholica...*, t. 8 – (1846–1903), cur. R. Ritzler & P. Sefrin, Patavii 1978, s. 387. Por.: K. DOŁA, *Katalog arcybiskupów i biskupów rezydencjalnych...*, s. 282 nr 3; K.R. Prokop, *Pasterze i rządcy...*, s. 86.

nia się na wolę Stolicy Apostolskiej – zniesione, a całość owego terytorium podporządkowana jurysdykcji ordynariusza wileńskiego. Właśnie też do Wilna, gdzie *nota bene* niegdyś rozpoczęło się jego życie, przyszło A. Wojtkiewiczowi przenieść się w miesiąc później, wszakże nie na długo, gdyż 4 I 1870 r. zmarł¹⁶. Po tych wydarzeniach przez niemal pół wieku nie było w gronie katolickiego episkopatu hierarchy noszącego tytuł biskupa Mińska, podczas gdy niekanonicznie zlikwidowaną przez władze państwowe diecezją administrowali w latach 1882–1917 kolejni rządcy archidiecezji mohylewskiej.

Dopiero na jesieni 1917 r., w zupełnie odmiennych realiach życia politycznego Rosji po rewolucji lutowej, mogło dojść do reaktywowania biskupstwa mińskiego i jego obsadzenia. Mianowicie w dniu 2 XI 1917 r. papież Benedykt XV prekonizował ordynariuszem *loci* 47-letniego Zygmunta Łozińskiego, kapłana archidiecezji mohylewskiej, urodzonego w tymże samym roku, w którym dobiegło kresu życie jego poprzednika na owej godności (1870). W specyficznych warunkach toczącej się wojny, przede wszystkim zaś w sytuacji destabilizacji struktur państwa rosyjskiego po obaleniu rządu tymczasowego przez bolszewików, również Z. Łozińskiemu przyszło długo oczekiwać na dotarcie stosownych bull papieskich i na otrzymanie święceń biskupich. Początkowo zamierzał on przyjąć sakrę z rąk zamieszkującego wtedy w Krakowie arcybiskupa Franciszka Albina Symona, niegdyśszego sufragana mohylewskiego, który przed laty wyświęcił go na subdiakona, diakona i prezbitera (1895), ów wszakże nie-

¹⁶ M.in.: L. LESCOEUR, *L'Église catholique en Pologne sous le gouvernement russe depuis le premier partage jusqu'à nos jours (1772–1875)*, t. 2, Paris 1876², s. 587–588; *Biskupi nasi uwięzieni lub wygnani...*, s. 37–38 (nr 17); A. BOUDOU, *Le Saint-Siège et la Russie...*, t. 2, s. 343, 371; tenże, *Stolica Święta a Rosja...*, t. 2, s. 408, 440; J. Wasilewski, *Arcybiskupi i administratorowie archidiecezji mohylewskiej*, Pińsk 1930, s. 62, 72; P. KUBICKI, *Bojownicy kapłani za sprawę Kościoła i Ojczyzny w latach 1861–1915. Materiały z urzędowych świadectw władz rosyjskich, archiwów konsystorskich, zakonnych i prywatnych*, ser. II – Litwa i Białoruś, t. 1, Sandomierz 1936, s. 340–342, 866–868 (nr 776); t. 2, Sandomierz 1936, passim; t. 3, Sandomierz 1936, passim; ser. III – *Uzupełnienia*, t. 4, Sandomierz 1940, s. 63–72; L. ŻYCKA, M. ŁĘSKA, *Działalność popowstaniowa Polaków...*, s. 30–31; S. OLSZAMOWSKA-SKOWROŃSKA, *Pie IX et l'Église Catholique en Pologne: la suppression des diocèses catholiques par le gouvernement russe après l'insurrection de 1863–4 (1866–1869)*, „Antemurale” 9 (1965), s. 83–113, 125–126; Č. SIPOVIČ, *The Diocese of Minsk...*, s. 186–187, 191; *Relationes status dioecesium in Magno Ducatu Lithuaniae*, t. 2, s. 440, 444; B. KUMOR, *Ustrój i organizacja Kościoła polskiego...* s. 198, 201; P. NITECKI, *Biskupi na ziemiach polskich...*, s. 177, 186; tenże, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 489, s. 20*; V. PETKUS, *Vilniaus vyskupai Lietuvos istorijoje*, s. 570; K.R. PROKOP, *Pasterze i rządcy...*, s. 79–99. Nadto zob.: ASV, Archivio Concistoriale, Processus Consistoriales, vol. 252, k. 652r–709v.

oczekiwanie zmarł w trakcie podjętych już przygotowań (28 V 1918). Ostatecznie pełni kapłaństwa nowy ordynariusz miński dostąpił przez posługę metropolity warszawskiego Aleksandra Kakowskiego (późniejszego kardynała), przy czym podniosły ów akt miał miejsce właśnie w Warszawie, w archikatedrze św. Jana Chrzciciela na Starym Mieście, w niedzielę 28 VII 1918 r. Jako współkonsekratorzy wystąpili wówczas ordynariusze: wrocławski Stanisław Kazimierz Zdzitowiecki i płocki Antoni Julian Nowowiejski (przyszły męczennik II wojny światowej, a dziś błogosławiony Kościoła katolickiego), zaś obok nich obrzędowi temu asystowali w pontyfikaliach także biskupi Augustyn Łosiński z Kielc i Marian Ryx z Sandomierza (również ordynariusze)¹⁷.

Nie miejsce w ramach niniejszego artykułu pisać o okolicznościach dziejowych tudzież uwarunkowaniach natury politycznej, które doprowadziły do erygowania w roku 1925 nowego biskupstwa ze stolicą w Pińsku. Objęło ono swymi granicami pozostałe przy II Rzeczypospolitej po traktacie ryskim z 1921 r. ziemie diecezji mińskiej (powiększone o skrawek dotychczasowego biskupstwa wileńskiego), której reszta znalazła się we władaniu sowieckim. Tak też w dniu 28 X 1925 r. nastąpiła formalna translacja biskupa Zygmunta Łozińskiego ze stolicy w Mińsku do Pińska, przy czym przez krótki czas, mianowicie do 10 III 1926 r., hierarcha ten był zarazem administratorem apostolskim zakordonowej diecezji mińskiej. Od tej drugiej funkcji został uwolniony po zaledwie kilku miesiącach, a to w związku z podjętą wówczas próbą ustanowienia na terytorium Związku Socjalistycznych Republik Sowieckich tajnej hierarchii katolickiej, na czele której postawiony został konsekrowany w tajemnicy przez nuncjusza berlińskiego Eugenio Pacellego (późniejszego papieża Piusa XII) francuski jezuita Michel d'Herbigny. On też, za swojego pobytu w Moskwie, wyświęcił na biskupa – w warunkach konspiracyjnych – 33-letniego Bolesława Słoskansa (Słoskansa), Łotysza, któremu wkrótce po tym udzielił nominacji na administratora (wizytatora) apostolskiego południowej części archidiecezji mo-

¹⁷ „Kurier Warszawski” R. 1918 nr 206 (z 28 VII 1918), s. 4–5; nr 207 (z 29 VII 1918), s. 1; K. DOLA, *Katalog arcybiskupów i biskupów rezydencjalnych...*, s. 282 nr 4; Z. SZUBA, *Biskupi polscy XX wieku*, „Życie Katolickie” 2 (1983) nr 5–6, s. 67; M.M. GRZYBOWSKI, *Posługi sakramentalno-pastoralne Antoniego Juliana Nowowiejskiego, biskupa płockiego (1908–1941)*, [w:] *Arcybiskup Antoni Julian Nowowiejski (1908–1941). W pięćdziesiątą rocznicę męczenniczej śmierci*, pod red. A. Suskiego, W. Góralskiego i T. Żebrowskiego, Płock 1991, s. 144; tenże, *Kalendarium życia Antoniego Juliana Nowowiejskiego, biskupa płockiego 1908–1941*, Płock 1992, s. 85; *Hierarchia Catholica...*, t. 9 – (1903–1922), cur. Z. Pięta, Patavii 2002, s. 253–254; K.R. PROKOP, *Pasterze i rządcy...*, s. 125–126.

hylewskiej oraz całości diecezji mińskiej (13 VIII 1926 r.). Sakra rzeczzonego kapłana odbyła się w moskiewskim kościele św. Ludwika w poniedziałek 10 V 1926 r., przy czym na owym niejawnym akcie nie był obecny – z oczywistych względów – jakikolwiek inny biskup, poza Michelelem d’Herbigny (w tym samym miejscu i czasie konsekrowany został również Aleksander Frison, przeznaczony na administratora apostolskiego do Odessy)¹⁸.

Powierzoną sobie jurysdykcję B. Sloskans objął – odpowiednio – 14 IX tr. w Mohylewie i 10 V 1927 r. (a więc dokładnie w rocznicę sakry) w Mińsku, lecz już 17 IX tr. został aresztowany przez sowieckie organa bezpieczeństwa (tym bardziej, że zdecydował się uprzednio ujawnić publicznie jako biskup) i trafił na wieloletnie zesłanie do łagrów. Uwolniony w styczniu 1933 r. (w ramach wymiany jeńców politycznych z ówczynie niepodległą Republiką Łotewską) i od razu wydalony poza granice Rosji Sowieckiej, na ziemię białoruskie nie miał już możliwości kiedykolwiek powrócić, a tym bardziej wykonywać tam jakąkolwiek jurysdykcję. Zmarł w wieku 88 lat dnia 18 IV 1981 r. w Leuven w Belgii – w opinii świętości; obecnie przysługuje mu tytuł sługi Bożego tudzież trwają starania o doprowadzenie do jego beatyfikacji¹⁹. Od momentu jego deportowania z Białorusi do chwili ustanowienia tam kolejnego biskupa katolickiego minąć musiało przeszło sześć długich dekad.

Powracając w kontekście tytułowej problematyki do realiów działalności Kościoła katolickiego w państwie polskim (w jego aktualnych w danym momencie granicach), następcą na stolicy biskupiej w Pińsku Zygmunta Łozińskiego, który zmarł 26 III 1932 r.²⁰, został 47-letni Kazimierz Bukra-

¹⁸ M.in.: H. STEHLE, *Tajna dyplomacja Watykanu. Papiestwo wobec komunizmu (1917–1991)*, Warszawa 1993, s. 86, 94 (o innych tajnych sakrach zob. tamże, s. 80–82 i 90 oraz s. 166 i 228); R. Dzwonkowski, *Kościół katolicki w ZSRR 1917–1939. Zarys dziejów*, Lublin 1997, s. 282–283; K.R. PROKOP, *Pasterze i rządcy...*, s. 143, 284–285.

¹⁹ Ogólnie o losach biskupa Bolesława Sloskansa zob. m.in.: R. DZWONKOWSKI, *Kościół katolicki w ZSRR 1917–1939...*, s. 145–146; tenże, *Losy duchowieństwa katolickiego w ZSRR. Martyrologium*, Lublin 1998, s. 440–443; J. GARBIŃSKI, J. TURONEK, *Białoruski ruch chrześcijański XX wieku. Słownik bio-bibliograficzny*, Warszawa 2003, s. 386–387; K.R. PROKOP, *Pasterze i rządcy...*, s. 284–287.

²⁰ O jego z kolei życiu i dokonaniach zob. m.in.: W. CZECZOTT, *Diecezja mińska i jej pasterz biskup Zygmunt Łoziński*, Wilno 1925; N. L. CIESZYŃSKI, *Roczniki katolickie na rok Pański 1933*, Poznań 1933, s. 429–438; J. JANUS, *Wielki pasterz na wschodnich rubieżach. Ś.p. Zygmunt z Łozin–Łoziński, biskup piński, (1870–1932)*, Warszawa [1936]; P. KUBICKI, *Bojownicy kapłani za sprawę Kościoła i Ojczyzny...*, ser. II – *Litwa i Białoruś*, t. 1, Sandomierz 1936, s. 636–651 (nr 401); L. ŻYCKA, M. ŁĘSKA, *Działalność popowstaniowa Polaków w ziemi mińskiej...*, s. 13, 34, 64, 76, 96, 168–169, 179, 187, 207, 212, 214, 240, 261–263, 286; A. PETRANI, R. GUSTAW, *Łoziński Zygmunt (1870–1932), biskup miński, piński, sługa Boży*, [w:] *Hagiogra-*

ba, dotychczasowy proboszcz i dziekan w Brześciu nad Bugiem, przekonany przez papieża Piusa XI w dniu 10 VII tr. Jego sakra dopełniona została w niedzielę 21 VIII 1932 r. w jezuickim kościele św. Kazimierza w Wilnie, podczas którego to aktu jako główny konsekратор wystąpił rezydujący poza terytorium powierzonej mu archidiecezji (na wygnaniu) metropolita mohylewski Edward Ropp, natomiast obowiązków współkonsekраторów podjęli się dwaj sufragani: wileński Kazimierz Mikołaj Michalkiewicz (tytulariusz Thyatiry) oraz ryski Józef Rancans (tytulariusz Marcopolis)²¹. Tydzień później miał miejsce ingres nowego ordynariusza do katedry p.w. Wniebowzięcia NMP w Pińsku (28 VIII), w murach której to właśnie świątyni, po upływie niespełna roku od tamtego wydarzenia, odbyły się święcenia biskupie kolejnego spośród hierarchów wpisanych w dzieje diecezji pińskiej. Mowa o 51-letnim Karolu Niemirze, urodzonym w r. 1882

fia polska. Słownik bio-bibliograficzny, pod red. R. Gustawa, t. 2, Poznań–Warszawa–Lublin 1972, s. 33–46; M. ŻYWCZYŃSKI, *Łoziński Zygmunt (1870–1932), biskup piński*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 18, Wrocław–Warszawa–Kraków 1973, s. 463–464; *Relationes status dioecesium in Magno Ducatu Lithuaniae*, t. 2, s. 441–444; P. NARUSZEWICZ, *Sigismondo Łoziński – eroico testimone di fede incomodo a molti, ma caro al Signore*, Roma 1982; Z. Szuba, *Biskupi polscy XX wieku*, s. 66–67; J. MRÓWCZYŃSKI, *Polscy kandydaci do chwały ołtarzy*, Wrocław 1987, s. 153–155 (nr 69); T. TARARUJ, *Sługa Boży Zygmunt Łoziński*, [w:] *Polscy święci*, t. 10, pod red. J. R. Bara, Warszawa 1987, s. 221–258; K. KRASOWSKI, *Episkopat katolicki w Rzeczypospolitej. Myśl o ustroju państwa: postulaty – realizacja*, Warszawa–Poznań 1992, passim; S. WILK, *Episkopat Kościoła katolickiego w Polsce w latach 1918–1939*, Lublin 1992, passim; K. KRASOWSKI, *Biskupi katolicy II Rzeczypospolitej. Słownik biograficzny*, Poznań 1996, s. 154–158 (nr 41); T. MADAŁA, *Polscy księża katolicy w więzieniach i łagrach sowieckich od 1918 r.*, Lublin 1996, s. 100; R. Dzwonkowski, *Kościół katolicki w ZSRR 1917–1939...*, s. 46, 51, 54, 197, 281, 283–284, 325, 335, 337–338; tenże, *Losy duchowieństwa katolickiego w ZSRR 1917–1939...*, s. 332–334; E. Borowski, *Świadkowie dobra i prawdy*, [w:] *Drohiczyn. Miasto – Diecezja – Ludzie*, pod red. Z. Rostkowskiego, Drohiczyn 1999, s. 40–51; W. HŁADOWSKI, *Wspomnienia*, Drohiczyn 2000², s. 7, 25–26, 29–30, 36–37, 46–47, 56, 59–61, 68, 161, 183, 190, 192, 246; P. NITECKI, *Biskupi Kościoła w Polsce...* kol. 265–266, s. 20*, 22*; *Nasze Kościoły*, t. 1 cz. 2, s. 169; A. KAKOWSKI, *Z niewoli do niepodległości. Pamiętniki*, wyd. T. Krawczak i R. Świętek, Kraków 2000, s. LXXX, 777–778, 940, 951, 974, 983; J. Garbiński, J. Turonek, *Białoruski ruch chrześcijański XX wieku...*, s. 228–230; A. KOZYRSKA, *Arcybiskup Edward Ropp. Życie i działalność (1851–1939)*, Lublin 2004, s. 133, 149, 193, 199–200, 213, 232–233, 237; B. Żongołłowicz, *Dzienniki 1930–1936*, oprac. D. Zamojska, Warszawa 2004, s. VIII, 14, 20, 197, 313–314, 328, 433; K.R. PROKOP, *Pasterze i rządcy...*, s. 110–158.

²¹ „Gazeta Kościelna” 39 (1932) nr 30 (z 24 VII 1932), s. 357; nr 33 (z 14 VIII 1932), s. 394; „Piński Przegląd Diecezjalny” 8 (1932) nr 8 (z 28 VIII 1932), s. 1–4; „Przewodnik Katolicki” 38 (1932) nr 34 (z 21 VIII 1932), s. 539; nr 38 (z 18 IX 1932), s. 608; „Słowo” 11 (1932) nr 203 (z 21 VIII 1932), s. 1; nr 204 (z 22 VIII 1932), s. 1; K. Dola, *Katalog arcybiskupów i biskupów rezydencjalnych...*, s. 283 nr 2; Z. Szuba, *Biskupi polscy XX wieku*, s. 101; K.R. Prokop, *Pasterze i rządcy...*, s. 168–171.

w Warszawie i aż po moment swego włączenia do grona episkopatu związanym przez prowadzoną działalność właśnie z archidiecezją warszawską. Jako też proboszcz stołecznej parafii św. Augustyna na Muranowie został on prekonizowany 26 V 1933 r. przez papieża Piusa XI biskupem tytularnym Tawium i skierowany do posługi w charakterze sufragana w Kościele pińskim. Sakra K. Niemiry odbyła się w świątyni katedralnej w Pińsku, w patronalną w jej przypadku uroczystość Wniebowzięcia NMP – we wtorek 15 VIII 1933 r., zaś obowiązków głównego szafarza święceń biskupich podjął się ordynariusz *loci*, natomiast jako współkonsekratorzy w akcie tym wzięli udział sufragani: łomżyński Edward Dembek (tytulariusz Troas) i łódzki Kazimierz Tomczak (tytulariusz Sicca Veneria)²².

Wspólna posługa Kazimierza Bukraby i Karola Niemiry w diecezji pińskiej trwała do momentu wybuchu II wojny światowej. W jej czasie obaj oni – jakkolwiek pośród odmiennych okoliczności – opuścili ziemie biskupstwa, dla którego niegdyś zostali ustanowieni, co u współczesnych, jak i u potomnych doczekało się niejednoznacznej oceny. Są to wszakże kwestie, które wykraczają poza ramy tematyczne niniejszego opracowania, dlatego ograniczymy się tu jedynie do przypomnienia, że życie ordynariusza K. Bukraby dobiegło kresu 7 V 1946 r. w Łodzi²³, gdy z kolei sufragan K. Niemira zmarł 8 VII 1965 r. w podwarszawskim Czubinie, po roku 1946

²² „Gazeta Kościelna” 40 (1933) nr 27 (z 2 VII 1933), s. 322; nr 37 (z 10 IX 1933), s. 443; „Piński Przegląd Diecezjalny” 9 (1933) nr 4 (z 20 VII 1933), s. 4; nr 5 (z 20 IX 1933), s. 2; nr 6 (z 13 X 1933), s. 1–2; „Przegląd Katolicki” 71 (1933) nr 25 (z 18 VI 1933), s. 397; nr 33 (z 27 VIII 1933), s. 525; N. L. CIESZYŃSKI, *Roczniki katolickie na rok Pański 1934*, Poznań 1934, s. 462–463; Z. SZUBA, *Biskupi polscy XX wieku*, s. 103; K.R. PROKOP, *Pasterze i rządcy...*, s. 201–202.

²³ O życiu i działalności tego hierarchy zob. m.in.: L. ŻYCKA, M. ŁĘSKA, *Działalność popowstaniowa Polaków w ziemi mińskiej...*, s. 34, 47, 51, 56, 58, 89; A. PETRANI, *Ks. Kazimierz Bukraba, biskup ordynariusz piński, (1885–1946)*, „*Nasza Przeszłość*” 37 (1972), s. 209–242; *Encyklopedia katolicka*, t. 2, Lublin 1976, kol. 1189–1190 (A. Petrani); *Życie religijne w Polsce pod okupacją hitlerowską 1939–1945*, pod red. Z. Zielińskiego, Warszawa 1982, s. 302–303, 534, 580, 645; Z. SZUBA, *Biskupi polscy XX wieku*, s. 101; *Życie religijne w Polsce pod okupacją 1939–1945. Metropolie wileńska i łwowska, zakony*, pod red. Z. Zielińskiego, Katowice 1992, s. 80, 128–129; K. KRASOWSKI, *Episkopat katolicki w Rzeczypospolitej...*, s. 29, 48, 133, 183, 248–249, 253, 258; S. WILK, *Episkopat Kościoła katolickiego w Polsce w latach 1918–1939*, passim (m.in. s. 68); K. Krasowski, *Biskupi katolicy II Rzeczypospolitej...*, s. 39–41 (nr 8); S. Ryżko, *Trzeba zostać*, Lublin 1999, passim; W. HŁADOWSKI, *Wspomnienia*, 7, 19, 29, 38, 48, 51, 61, 69, 100, 106, 108, 131, 170, 184, 208, 235, 246; P. NITECKI, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 44–45, s. 22*; *Nasze Kościoły*, t. 1 cz. 2, s. 284; J. Gawlina, *Wspomnienia*, wyd. J. Myszor, Katowice 2004, s. 86, 134; B. ŻONGOŁOWICZ, *Dzienniki 1930–1936*, s. 355–356, 358, 360, 362, 366–367, 369, 471, 568, 623, 650, 664; *Encyklopedia «białych plam»*, t. 19 – *Suplement*, Radom 2005, s. 33–34 (T. Madała); K.R. PROKOP, *Pasterze i rządcy...*, s. 158–195.

nie udzielając się już w diecezji pińskiej²⁴. Ta ostatnia, w konsekwencji politycznych następstw II wojny światowej i wynikających z nich kolejnych przesunięć granic państwowych w tym regionie Europy, uległa podziałowi na część polską oraz część białoruską, znajdującą się na terytorium Związku Socjalistycznych Republik Sowieckich. Jak pokazały dalsze wydarzenia, nie tylko w tej drugiej, ale też i w pierwszej nie było możliwe przez długie lata ustanowienie biskupa do posługi w niej, stąd zarządzana była przez nieposiadających sakry administratorów apostolskich (najpierw Henryka Humnickiego, a następnie Michała Krzywickiego). Dopiero w roku 1962 doszło do nominacji biskupiej kapłana wywodzącego się z prezbiterium diecezji pińskiej w osobie 44-letniego Władysława Jędruszka, którego papież Jan XXIII prekonizował 19 XI tr. tytulariuszem Clysmy. Nominacja ta podana została do wiadomości publicznej dopiero w dniu 21 IV 1963 r., natomiast termin sakry wyznaczono na 24 VI tr. Dopełnić jej zobowiązał się prymas Polski, kardynał Stefan Wyszyński, wszakże zaszła w międzyczasie śmierć wspomnianego wyżej papieża Jana XXIII spowodowała, iż rzechony metropolita gnieźnieński i warszawski, jako członek Kolegium Kardynalskiego, musiał wyjechać w tym terminie do Rzymu celem wzięcia udziału w konklawe. Ostatecznie pełni kapłaństwa W. Jędruszek, który odtąd czynny miał być jako sufragan na terytorium owego pozostałego przy Polsce w jej nowych granicach skrawka przedwojennej diecezji pińskiej, dostąpił przez posługę ordynariusza łódzkiego Michała Klepacza, natomiast współkonskratorami byli w tym przypadku biskupi: Ignacy Świrski z Siedlec i Antoni Pawłowski z Włocławka (tak samo ordynariusze). Rzechona sakra odbyła się w prokatedrze p.w. Przenajświętszej Trójcy w Drohiczynie w niedzielę 23 VI 1963 r.²⁵

²⁴ Z kolei do jego biografii zob. m.in.: *Ten jest z Ojczyzny mojej. Polacy z pomocą Żydom 1939–1945*, oprac. W. Bartoszewski i Z. Lewinówna, Kraków 1969, s. 240–241; A. PETRANI, *Ks. Kazimierz Bukraba...*, s. 225, 238; Z. SZUBA, *Biskupi polscy XX wieku*, s. 102–103; *Życie religijne w Polsce pod okupacją hitlerowską 1939–1945*, s. 302, 342, 345, 354, 408, 876; *Życie religijne w Polsce pod okupacją 1939–1945. Metropolie wileńska i lwowska, zakony*, s. 80, 326; K. KRASOWSKI, *Episkopat katolicki w Rzeczypospolitej...*, s. 29; S. WILK, *Episkopat Kościoła katolickiego w Polsce w latach 1918–1939*, passim (m.in. s. 74, 84); A. MALINOWSKA, *Wspomnienie o biskupie Karolu Niemirze w powstaniu warszawskim w dniu 6 sierpnia 1944 r.*, „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie” 84 (1994) nr 8 (sierpień), s. 906–908; K. KRASOWSKI, *Biskupi katolicy II Rzeczypospolitej...*, s. 175–176 (nr 46); W. Hładowski, *Wspomnienia*, s. 50, 59–60, 104, 106, 111; P. NITECKI, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 308–309, s. 22*; J. GAWLINA, *Wspomnienia*, s. 56; B. Żongolłowicz, *Dzienniki 1930–1936*, s. 369; K.R. PROKOP, *Pasterze i rządcy...*, s. 195–224.

²⁵ M.in.: „Słowo Powszechne” 16 (1963) nr 154 (z 27 VI 1963), s. 4; Z. SZUBA, *Biskupi polscy XX wieku*, s. 182; K.R. PROKOP, *Biskupi Kościoła katolickiego w III Rzeczypospolitej. Leksykon*

Władysław Jędruszak, niegdysiejszy kapelan biskupa Kazimierza Bukraby z lat wojennych, okazał się tym w poczcie pasterzy diecezji pińskiej, któremu dane było doczekać momentu rozpadu Związku Socjalistycznych Republik Sowieckich i reaktywowania struktur hierarchicznych Kościoła katolickiego na Białorusi (13 IV 1991). Z owymi faktami pozostawało też w bezpośrednim związku erygowanie przez papieża Jana Pawła II w dniu 5 VI 1991 r., podczas jego pielgrzymki do Ojczyzny, stolicy biskupiej w Drohiczynie, powierzonej wówczas właśnie dotychczasowemu tytulariuszowi Clysmy, od r. 1967 (po śmierci M. Krzywickiego) zarazem administratorowi apostolskiemu diecezji pińskiej. Odtąd, jako pierwszy ordynariusz drohiczyński, W. Jędruszak stał na czele młodego Kościoła partykularnego, który początkowo obejmował jedynie ziemie owego „polskiego” skrawka przedwojennego biskupstwa pińskiego, zaś po całościowej reorganizacji struktur terytorialnych Kościoła katolickiego w III Rzeczypospolitej z 25 III 1992 r. powiększony został o 49 parafii z sąsiedniej diecezji siedleckiej. Wtedy to również ustanowiono do pomocy posuniętemu już w latach ordynariuszowi *loci* biskupa pomocniczego w osobie 44-letniego Jana Chrapka, dotychczasowego przełożonego generalnego zgromadzenia michalitów, prekonizowanego tytulariuszem Cataquas. Jego sakra odbyła się w sobotę 6 VI 1992 r., w wigilię uroczystości Zesłania Ducha Świętego, w katedrze p.w. Przenajświętszej Trójcy w Drohiczynie, przy czym w charakterze głównego konsekratora wziął udział w tamtym akcie nuncjusz apostolski w Rzeczypospolitej Polskiej, arcybiskup tytularny Heraklei Józef Kowalczyk, natomiast jako współkonsekratorzy wystąpili pasterze diecezji: siedleckiej Jan Mazur oraz drohiczyńskiej Władysław Jędruszak²⁶.

biograficzny, Kraków 1998, s. 63–64; tenże, *Pasterze i rządcy...*, s. 246–248; Z. ROSTKOWSKI, *Biskup Władysław Jędruszak (1918–1994), biskup pomocniczy diecezji pińskiej, administrator apostolski diecezji pińskiej, pierwszy biskup drohiczyński*, [w:] *Znad Buga dla Boga. Złoty jubileusz Wyższego Seminarium Duchownego Najświętszego Serca Pana Jezusa w Drohiczynie*, pod red. S. Mazura, T. Syczewskiego i M. Łaziuka, Drohiczyn 2007, s. 283. Zob. nadto: A. WITKOWSKA, *Titulus ecclesiae. Wezwania współczesnych kościołów katedralnych w Polsce*, Warszawa 1999, s. 65–66.

²⁶ „Powściągliwość i Praca” 43 (1992) nr 5, s. 2; „Przegląd Katolicki” 80 (1992) nr 14 (z 5–12 VII 1992), s. 15; „Wiadomości Diecezjalne. Pismo Urzędowe Drohiczyńskiej Kurii Biskupiej” 5 (1992) nr 2–4 (kwiecień–grudzień), s. 4–6, 24–43; „Revue des Ordinations Épiscopales” R. 1994 nr 1–2, s. 29 nr 77 (gdzie jako współkonsekratorzy wymienieni K. Świątek i E. Kisiel); K.R. PROKOP, *Pasterze i rządcy...*, s. 259–269. Także: *Fiat voluntas Tua. Arcybiskup Józef Kowalczyk, nuncjusz apostolski w Polsce*, pod red. E. Bońkowskiej i A. Wiczorka, Warszawa 2002, s. 344, 347.

W dwa lata później dobiegło kresu życie pierwszego ordynariusza drohiczyńskiego, który zmarł 25 V 1994 r.²⁷ Jego następcą ustanowiony został już w miesiąc później, dnia 20 VI tr., 56-letni Antoni Pacyfik Dydycz z Zakonu Braci Mniejszych Kapucynów. Tego samego dnia dotychczasowy biskup pomocniczy Jan Chrapek uzyskał przeniesienie do posługi w analogicznym charakterze w diecezji toruńskiej, by po kolejnych pięciu latach zostać ordynariuszem radomskim (28 VI 1999). Niegdysiejszy współpracownik biskupa W. Jędruszka długo wszakże rządów w powierzonym mu Kościele partykularnym nie sprawował, gdyż w dniu 18 X 2001 r. poniósł śmierć w wypadku samochodowym²⁸. Powracając zaś do osoby drugiego

²⁷ Szerzej o życiu i działalności biskupa W. Jędruszka zob. m.in.: Z. SZUBA, *Biskupi polscy XX wieku*, s. 182; *Życie religijne w Polsce pod okupacją hitlerowską 1939–1945*, s. 273, 285, 296–297, 303, 316–317, 322–325; *Uroczystości milenijne 1966 roku. Sprawozdania urzędów spraw wewnętrznych*, Warszawa 1996, s. 65; *Encyklopedia katolicka*, t. 7, Lublin 1997, kol. 1450–1451 (E. Borowski); K. R. PROKOP, *Biskupi Kościoła katolickiego w III Rzeczypospolitej...*, s. 63–64; E. Borowski, *Biskupi diecezji drohiczyńskiej*, [w:] *Drohiczyn. Miasto – Diecezja – Ludzie. Oczekując wizyty Jana Pawła II na Podlaskiej Ziemi*, pod red. Z. Rostkowskiego, Drohiczyn 1999, s. 28–31; W. HŁADOWSKI, *Wspomnienia*, s. 6, 42, 54, 60, 111–112, 114, 123–124, 145, 160, 166, 175–177, 180, 184, 193, 201, 205, 208, 230, 241–246; P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 184–185, s. 4*; E. BOROWSKI, *Biskup drohiczyński Władysław Jędruszek (1918–1994). Zarys życiorysu w 10. rocznicę śmierci*, „Wiadomości Diecezjalne. Pismo Urzędowe Kurii Diecezjalnej w Drohiczyźnie” 18 (2005) nr 1, s. 217–251; K.R. Prokop, *Pasterze i rządcy...*, s. 241–256; Z. ROSTKOWSKI, *Jędruszek Władysław (1918–1994), administrator apostolski diecezji pińskiej, pierwszy biskup drohiczyński, popularyzator teologii*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 9 – 1994–2003, pod red. J. Mandziuka, Warszawa 2006, s. 232–234; tenże, *Biskup Władysław Jędruszek...*, s. 280–287.

²⁸ Do biografii biskupa Jana Chrapka zob. m.in.: *Diecezja toruńska. Historia i teraźniejszość*, t. 1, pod red. S. Kardasza, Toruń 1994, s. 6–7, 195, 208, 217; K. R. PROKOP, *Biskupi Kościoła katolickiego w III Rzeczypospolitej...*, s. 22–23; E. BOROWSKI, *Biskupi diecezji drohiczyńskiej*, s. 32–34; G. POLAK, *Kto jest kim w Kościele. Ekumeniczne „who is who” chrześcijaństwa w Polsce. Stan na dzień 15 lutego 1999 r.*, Warszawa 1999, s. 48; W. HŁADOWSKI, *Wspomnienia*, s. 242–243, 245, 247–249; P. NITECKI, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 53, s. 5*; *Świat, zbawienie i... telewizja. Z biskupem Janem Chrapkiem rozmawiają Barbara Czajkowska i Dorota Maciejewska*, Katowice 2001 [dodruk: 2002], passim; *Mój Radom. Wspominając biskupa Jana Chrapka*, pod red. P. Turzyńskiego i W. Stana, Radom [2002], passim (zwł. s. 22–23); M. TYLICKA, *10 lat diecezji toruńskiej*, [w:] *Diecezja toruńska. Spis parafii i duchowieństwa. Rok 2002*, pod red. M. Miszewskiego, Toruń 2002, s. 24, 46–47, 62–63; *Biskup Jan Chrapek – ślady obecności. Ogólnopolskie sympozjum na temat życia i działalności biskupa Jana Chrapka*, pod red. M. Wąsika, Radom 2003, passim; D. JANIK, *Biskup Jan Chrapek – kapłan i dziennikarz*, Warszawa 2003; *Wielka encyklopedia Jana Pawła II*, t. 4, Warszawa [2004], s. 26–27; W. M. ZARĘBCZAN, *Polacy w Watykanie. Instytucje i urzędy oraz Polacy w nich pracujący. Historia i współczesność*, Pelplin 2004, s. 143, 306, 399; *Słownik biograficzny historii Polski*, t. 1, pod red. J. Chodery i F. Kiryka, Wrocław–Warszawa–Kraków 2005, s. 219–220 (M. Palewska–Gulczyńska); J. MANDZIUK, M.A. RÓŻAŃSKI, *Chrapek Jan (1948–2001), mi-*

w dziejach młodej diecezji drohiczyńskiej jej pasterza, sakra A.P. Dydycza dopełniona została w niedzielę 10 VII 1994 r. w katedrze p.w. Przenajświętszej Trójcy w Drohiczynie przez wspomnianego już wcześniej nuncjusza apostolskiego w III RP, arcybiskupa Józefa Kowalczyka, u boku którego w charakterze współkonsekratorów wystąpili: arcybiskup Stanisław Szymecki, metropolita białostocki, oraz były arcybiskup Camerino–San Severino Marche we Włoszech Francesco Gioia (kapucyn), sekretarz Papieskiej Rady do Spraw Duszpasterstwa Migrantów i Podróżnych²⁹. W roku bieżącym mija tedy piętnaście lat od tamtego wydarzenia.

Jak wcześniej wspomniano, jeszcze w roku 1991 doszło do odnowienia struktur hierarchicznych Kościoła katolickiego na Białorusi i obsadzenia wakujących w poprzednich dziesięcioleciach stolic biskupich. Dotyczyło to również Mińska oraz Pińska, przy czym odtąd istnieć miała jedna archidiecezja mińsko–mohylewska, której pasterz został w danym momencie zarazem administratorem apostolskim diecezji pińskiej, tę ostatnią funkcję przejmując z rąk W. Jędruszuka. Mowa o liczącym sobie wówczas 77 lat Kazimierzu Świątku z prezbiterium Kościoła pińskiego (święcenia kapłańskie otrzymał w kwietniu 1939 r.), którego sakra odbyła się we wtorek 21 V 1991 r. właśnie w Pińsku, w katedrze p.w. Wniebowzięcia NMP. Konsekratorem nowego członka episkopatu był młodszy od niego o przeszło trzydzieści lat arcybiskup tytularny Hippo Diarrhytus Tadeusz Kondrusiewicz, ówczesnie administrator apostolski Rosji Europejskiej, o którym dalej będzie jeszcze mowa, natomiast obowiązków współkonsekratorów podjęli się dwaj hierarchowie z Polski – administratorzy apostolscy (a już niebawem ordynariusze) Władysław Jędruszuk z Drohiczyna i Edward Kisiel z Białegostoku (tytulariusz Limaty)³⁰.

chalita, biskup radomski, pastoralista, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 9, s. 143–146; K.R. PROKOP, *Pasterze i rządcy...*, s. 256–267.

²⁹ „Wiadomości Diecezjalne. Pismo Urzędowe Kurii Diecezjalnej w Drohiczynie” 6 (1994) nr 3–4, s. 1–54;; „Revue des Ordinations Épiscopales” R. 1996 nr 4, s. 15–16 nr 88; K. R. PROKOP, *Biskupi Kościoła katolickiego w III Rzeczpospolitej...*, s. 36–37; E. BOROWSKI, *Biskupi diecezji drohiczyńskiej*, s. 38; P. NIŁECKI, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 86; K. R. PROKOP, *Polscy biskupi franciszkańscy. Słownik biograficzny*, Kraków 2003, s. 40–44; *Wielka encyklopedia Jana Pawła II*, t. 6, Warszawa [2004], s. 29; W. M. ZARĘBCZAN, *Polacy w Watykanie...*, s. 407; K.R. PROKOP, *Pasterze i rządcy...*, s. 274–275; *Annuario Pontificio per l'anno 2008*, Città del Vaticano 2008, s. 227. Także: *Fiat voluntas Tua...*, s. 345.

³⁰ „Revue des Ordinations Épiscopales” R. 1994 nr 1–2, s. 9 nr 58; K.R. PROKOP, *Polscy kardynałowie*, Kraków 2001, s. 423–426; tenże, *Pasterze i rządcy...*, s. 251, 292; *Annuario Pontificio per l'anno 2008*, s. 92*. Do biografii kardynała K. Świątko zob. nadto: A. JUDYCKA, Z. JUDYCKI, *Polonia. Słownik biograficzny*, Warszawa 2000, s. 314; ciż, *W służbie Bogu i światu. Słow-*

W trzy lata później, 26 XI 1994 r., metropolita Mińska i Mohylewa, nadal też zawiadujący sprawami Kościoła pińskiego, został włączony przez papieża Jana Pawła II do Kolegium Kardynalskiego (jako kardynał–prezbiter tytułu S. Gerardo Maiella), zaś po kolejnych bez mała pięciu latach otrzymał dwóch biskupów pomocniczych – jednego dla diecezji pińskiej, natomiast drugiego dla archidiecezji mińsko–mohylewskiej. Owym pierwszym został 54–letni dominikanin Kazimierz Wielikosielec, prekonizowany 6 V 1999 r. tytulariuszem Blandy Julii, a konsekrowany w piątek 24 VI tr. w katedrze p.w. Wniebowzięcia NMP w Pińsku przez kardynała Kazimierza Świątka, u boku którego współkonsekratorami byli: nuncjusz apostolski na Białorusi Dominik Hrušovský, arcybiskup tytularny Tubii, oraz ordynariusz grodzieński Aleksander Kaszkiewicz. Natomiast biskupem pomocniczym dla Mińska i Mohylewa został 47–letni Cyryl Klimowicz, prekonizowany 13 X 1999 r. tytulariuszem Arby i konsekrowany w sobotę 4 XII tr. w konkatedrze p.w. Imienia NMP w Mińsku przez tą samą trójkę hierarchów, co w przypadku poprzednio opisanej sakry – z metropolitą mińsko–mohylewskim, jako głównym szafarzem święceń biskupich³¹.

Po tym, jak w dniu 17 IV 2003 r. udziałem C. Klimowicza stała się translacja na rezydencjalną stolicę biskupią w Irkucku (diecezja św. Józefa) w Rosji, w jego miejsce nowym biskupem pomocniczym dla archidiecezji mińsko–mohylewskiej został 14 XII 2004 r. 44–letni Antoni Dziemianko, uprzednio sprawujący analogicznego charakteru funkcję w diecezji grodzieńskiej (1998–2004). Jako tytulariusz Leswi święcenia biskupie otrzymał on jeszcze we wtorek 29 IX 1998 r. w Grodnie, w katedrze pw. św. Franciszka Ksawerego, z rak tychże samych trzech hierarchów, przez których posługę pełni kapłaństwa dostąpili w roku następnym zarówno K. Wielikosielec, jak i C. Klimowicz (K. Świątek, D. Hrušovský, A. Kaszkiewicz)³². Wreszcie rok 2007 przyniósł zmianę na samym urzędzie arcybiskupim w Kościele mińsko–mohylewskim (21 IX), jako że 93–letniego kardynała Kazimierza Świątka, który wszakże pozostał nadal

nik biograficzny. Polscy i polskiego pochodzenia kapłani, zakonnicy i siostry zakonne, pełniący posługę w różnych krajach świata. Anno Domini 2002, Toruń 2002, s. 272; R. DZWONKOWSKI, Leksykon duchowieństwa polskiego represjonowanego w ZSRS 1939–1988, Lublin 2003, s. 584–585; W.M. ZARĘBCZAN, Polacy w Watykanie..., s. 544; Encyklopedia polskiej emigracji i Polonii, t. 5, Toruń 2005, s. 89–90 (K. Dopierała); Z.A. JUDYCKI, Polscy duchowni w świecie. Słownik biograficzny, t. 1, Kielce 2008, s. 399–400.

³¹ „Revue des Ordinations Épiscopales” R. 2000 nr 9, s. 15 nr 81, s. 25 nr 147; K.R. PROKOP, *Pasterze i rządcy...*, s. 292–293; *Annuario Pontificio per l'anno 2008*, s. 661, 867.

³² „Revue des Ordinations Épiscopales” R. 1999 nr 8, s. 27 nr 150; K.R. PROKOP, *Pasterze i rządcy...*, s. 293; *Annuario Pontificio per l'anno 2008*, s. 935.

administratorem apostolskim diecezji pińskiej, zastąpił jego niedysiejszy konsekратор – 61-letni Tadeusz Kondrusiewicz, dotychczas sprawujący posługę pasterską w Rosji. Tym samym na Białoruś powrócił hierarcha, któremu wcześniej przypadło w udziale być pierwszym katolickim biskupem czynnym na tych ziemiach od czasów deportowanego w roku 1927 Bolesława Słokansa. Mianowicie jeszcze w r. 1989, na fali „odwilży” politycznej w Związku Socjalistycznych Republik Sowieckich, będący w tamtym momencie proboszczem parafii św. Franciszka Ksawerego w Grodnie T. Kondrusiewicz został prekonizowany 25 VII tr. przez papieża Jana Pawła II biskupem tytularnym Hippo Diarrhytus i administratorem *ad nutum Sanctae Sedis* nieobsadzonej od przeszło sześćdziesięciu lat wówczas jeszcze diecezji mińskiej, której ostatnim ordynariuszem był Z. Łoziński, a poprzednim administratorem właśnie B. Słokans (obaj noszący dziś tytuły sług Bożych). Osobiście też następcą św. Piotra udzielił sakry ustanowionemu do pracy na Białorusi hierarsze, który to fakt miał miejsce w piątek 20 X 1989 r. Pełni kapłaństwa 43-letni Tadeusz Kondrusiewicz dostąpił tedy przez posługę papieża Jana Pawła II, w rzymskiej bazylice św. Piotra na Watykanie, przy czym na współkonsekratorów zaproszeni zostali czynni w służbie Stolicy Apostolskiej arcybiskupi: Edward Idris Cassidy (tytulariusz Amantii), substytut do spraw ogólnych w Sekretariacie Stanu, oraz Francesco Colasuonno (tytulariusz Truentum), nuncjusz apostolski do specjalnych poruczeń, współodpowiedzialny ówczesnie za tzw. politykę wschodnią Watykanu – obaj kreowani później kardynałami. Należy też dodać w tym miejscu, iż wspólnie z biskupem tytularnym Hippo Diarrhytus tamtego dnia sakrę z rąk namiestnika Chrystusowego otrzymali również trzej inni duchowni, świeżo włączeni do grona episkopatu, mianowicie mianowani nuncjuszami apostolskimi Polacy Józef Kowalczyk i Janusz Bolonek oraz pronuncjusz apostolski w Algierii i Tunezji Edmund Y. Farhat (późniejszy nuncjusz w Austrii)³³.

W dniu 13 IV 1991 r., a więc w momencie reaktywowania pełnych struktur hierarchicznych Kościoła katolickiego na Białorusi, Tadeusz Kondrusiewicz został podniesiony do godności arcybiskupiej i ustanowiony administratorem apostolskim Rosji Europejskiej. Kiedy i w tym kraju doszło po przeszło dekadzie do ukonstytuowania stałej struktury diecezjalnej Kościoła ka-

³³ „L'Osservatore Romano” (wydanie polskie) 10 (1989) nr 10–11, s. 8, 18; „Esprit et Vie” 102 (1992) nr 32–34 (z 6–20 VIII 1992), s. 458 nr 114–117; K.R. PROKOP, *Pasterze i rządcy...*, s. 291–292; *Annuario Pontificio per l'anno 2008*, s. 479. Zob. nadto: A. JUDYCKA, Z. JUDYCKI, *Polonia. Słownik biograficzny*, s. 144; ciż, *W służbie Bogu i światu...*, s. 121; *Encyklopedia polskiej emigracji...*, t. 2, Toruń 2003, s. 459 (K. Dopierała); W.M. ZARĘBCZAN, *Polacy w Watykanie...*, s. 449–450; Z.A. JUDYCKI, *Polscy duchowni w świecie...*, s. 189–190.

tolickiego, dotychczasowy tytulariusz Hippo Diarrhytus został z dniem 11 II 2002 r. metropolitą moskiewskim (archidiecezja Matki Bożej w Moskwie) i w tym charakterze powierzona mu posługę sprawował przez przeszło pięć i pół roku (2002–2007). Wydaje się też rzeczą ze wszech miar prawdopodobną, iż właśnie to T. Kondrusiewicz, jako arcybiskup Moskwy, był owym ostatnim spośród kreowanych przez papieża Jana Pawła II kardynałów *in pectore*, zapowiedzianym na konsystorzu w roku 2003, którego imię nie zostało wszakże – z nietrudnych w tym przypadku do odgadnięcia powodów – wyjawione przed śmiercią tego następcy św. Piotra. Nie wykluczone jednak, że tak czy inaczej purpura kardynalska stanie się udziałem owego hierarchy – tyle tylko, że z racji zasiadania na stolicach arcybiskupich w Mińsku i Mohylewie.

SAKRY PASTERZY DIECEZJI MIŃSKIEJ, PIŃSKIEJ I DROHICZYŃSKIEJ ¹⁴				
Imię, nazwisko	Data sakry	Miejsce sakry	Główny konsekратор	Współkonsekраторzy
Jakub Ignacy DEDERKO	26 VIII 1798	Połock, [kościół p.w. Nawiedzenia NMP]	Jan Benisławski, bp tyt. Gadary, koad. metr. mohylowskiego	Józef Leon Łopaciński, bp tyt. Tripolis, sufr. żmudzki; Adrian Butrymowicz, sufr. brzeski obrz. gr.–kat.
Jan Baptysta MASCLET	6 VII 1817	Wilno, katedra p.w. św. Stanisława	Adam Kossakowski, bp tyt. Limyry, sufr. kurlandzki	[Maciej Paweł Możdżeniewski, bp tyt. Ptolemais, sufr. łucki i żytomierski; Tadeusz Kundzicz, bp tyt. Anastasiopolis, sufr. trocki]
Mateusz Melecjusz LIPSKI	5 IX 1824	Wilno, katedra p.w. św. Stanisława	Tadeusz Kundzicz, bp tyt. Anastasiopolis, sufr. trocki	Adam Kossakowski, bp tyt. Limyry, sufr. kurlandzki; Adrian Hołownia, bp orszański obrz. gr.–kat., sufr. metr. wileńskiego
Adam WOJTKIEWICZ	23 I 1853	Sankt Petersburg, kościół p.w. św. Katarzyny Aleksandryjskiej	Ignacy Hołowiński, abp metr. mohylowski	Wacław Żyliński, bp ord. wileński; Ferdynand Kahn, bp ord. tyraspolski
Zygmunt ŁOZIŃSKI	28 VII 1918	Warszawa, archikatedra p.w. św. Jana Chrzciciela	Aleksander Karkowski, abp metr. warszawski	Stanisław Kazimierz Zdzitowiecki, bp ord. wrocławski; Antoni Julian Nowowiejski, bp ord. plocki
Bolesław SŁOSKANS	10 V 1926	Moskwa, kościół p.w. św. Ludwika	Michel d’Herbigny, bp tyt. Ilium, tajny delegat papieski w Rosji Sowieckiej	–

Kazimierz BUKRABA	21 VIII 1932	Wilno, kościół p.w. św. Kazimierza	Edward Ropp, abp metr. mohylowski	Kazimierz Józef Michalkiewicz, bp tyt. Thyatiry, sufr. wileński; Józef Rancans, bp tyt. Marcopolis, sufr. ryski
Karol NIEMIRA	15 VIII 1933	Pińsk, katedra p.w. Wniebowzięcia NMP	Kazimierz Bukraba, bp ord. piński	Edward Dembek, bp tyt. Troas, sufr. łomżyński; Kazimierz Tomczak, bp tyt. Sicca Veneria, sufr. łódzki
Władysław JĘDRUSZUK	23 VI 1963	Drohiczyn, prokatedra p.w. Przenajświętszej Trójcy	Michał Klepacz, bp ord. łódzki	Ignacy Świrski, bp ord. podlaski (siedlecki); Antoni Pawłowski, bp ord. włocławski
Tadeusz KONDRUSIEWICZ	20 X 1989	Rzym, bazylika św. Piotra na Watykanie	Jan Paweł II, papież	Edward Idris Cassidy, abp tyt. Amantii, substytut ds. ogólnych Sekretariatu Stanu; Francesco Colasuonno, abp tyt. Truentum, nuncjusz apostolski do specjalnych poruczeń
Kazimierz ŚWIĄTEK	21 V 1991	Pińsk, katedra p.w. Wniebowzięcia NMP	Tadeusz Kondrusiewicz, abp tyt. Hippo Diarrhytus, admin. apost. Rosji Europejskiej	Edward Kisiel, bp tyt. Limaty, admin. apost. archidiecezji wileńskiej; Władysław Jędruszuk, bp tyt. Clysmy, admin. apost. diecezji pińskiej
Jan CHRAPEK	6 VI 1992	Drohiczyn, katedra p.w. Przenajświętszej Trójcy	Józef Kowalczyk, abp tyt. Heraklei, nunc. apost. w Rzeczypospolitej Polskiej	Jan Mazur, bp ord. siedlecki; Władysław Jędruszuk, bp ord. drohiczyński
Antoni DZIEMIANKO	29 IX 1998	Grodno, katedra p.w. św. Franciszka Ksawerego	Kazimierz Świątek, abp metr. miński i mohylowski, kardynał	Dominik Hrušovský, abp tyt. Tubii, nunc. apost. w Republice Białoruskiej; Aleksander Kaszkiewicz, bp ord. grodzieński
Kazimierz WIELIKOSIELEC	24 VI 1999	Pińsk, katedra p.w. Wniebowzięcia NMP	Kazimierz Świątek, abp metr. miński i mohylowski, kardynał	Dominik Hrušovský, abp tyt. Tubii, nunc. apost. w Republice Białoruskiej; Aleksander Kaszkiewicz, bp ord. grodzieński
Cyryl KLIMOWICZ	4 XII 1999	Mińsk, konkatedra p.w. Imienia NMP	Kazimierz Świątek, abp metr. miński i mohylowski, kardynał	Dominik Hrušovský, abp tyt. Tubii, nunc. apost. w Republice Białoruskiej; Aleksander Kaszkiewicz, bp ord. grodzieński

* W tabeli zastosowano następujące skróty: abp = arcybiskup, admin. = administrator, apost. = apostolski, bp = biskup, gr.-kat. = greko-katolicki, koad. = koadiutor, metr. = metropolita, nunc. = nuncjusz, obrz. = obrządek, ord. = ordynariusz, pomocn. = pomocniczy, p.w. = pod wezwaniem, sufr. = sufragan, tyt. = tytularny.

* * *

Dokonawszy zebrania podstawowych informacji odnośnie do czasu, miejsca oraz innych istotnych okoliczności, związanych z dopełnieniem sakr wyliczonych powyżej w tabeli hierarchów, obecnie możemy przejść do drugiej części analizy, w której dokonamy przyporządkowania wszystkich owych pasterzy diecezji mińskiej, pińskiej oraz drohiczyńskiej do wyróżnianych przez badaczy linii (zwanych również „rodzinami”) sukcesji święceń biskupich. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że aktualni członkowie polskiego episkopatu są reprezentantami – jak do niedawna przyjmowano – dwóch linii (czy też „rodzin”) sukcesji, mianowicie rzymskiej, w całym Kościele katolickim w sposób zdecydowany większościowej, oraz tzw. polskiej, mającej swych przedstawicieli nie tylko wszakże w Polsce, ale również w kilku innych krajach (także pozaeuropejskich). Owa pierwsza nazywana jest w publikacjach „rodziną Rebiby”, bowiem jej wywód prowadzi do osoby żyjącego w latach 1504–1577 włoskiego kardynała Scipione Rebiby (nie udało się ustalić, kto jemu z kolei udzielił święceń biskupich). Druga znana była przez długi czas pod mianem „rodziny Uchańskiego”, wszakże dziś już wiadomo, iż zaproponowana niegdyś rekonstrukcja jej najwcześniejszych spośród znanych ogniw była błędna. Na gruncie rodzimym rozpoczyna się ona od zmarłego w roku 1624 jako arcybiskup Gniezna Wawrzyńca Gembickiego. Niegdyś uważano, że konsekrował go prymas Stanisław Karnkowski, który z kolei święcenia biskupie otrzymał z rąk swego poprzednika na stolicy prymasowskiej – Jakuba Uchańskiego (w przypadku tego ostatniego tak samo nie zostało dotąd w sposób jednoznaczny wyjaśnione, przez czyją posługę dostąpił on pełni kapłaństwa). W rzeczywistości jednak sakry W. Gembickiemu udzielił nuncjusz apostolski w Rzeczypospolitej Obojga Narodów z lat 1598–1607, biskup Reggio Emilia Claudio Rangoni (Rangone)³⁴. Przez krótki czas funkcjonowa-

³⁴ Dowiadujemy się o tym z listu samego biskupa Wawrzyńca Gembickiego do ówczesnego wikariusza *in spiritualibus* i oficjała generalnego chełmińskiego Odineta Perrenota z daty: *Varsaviae, die 3 Aprilis 1601*, gdzie stwierdzone zostało m.in.: *Die Dominico praeterito, Divina adiuvante benignitate, Illustrissimus et Reverendissimus Nuntius Apostolicus me in ordinem episcopalem solemniter et usitata Ecclesiae Catholicae caeremonia consecravit. Precor Deum Immortalem, ut ea res Ecclesiae nostrae Culmensis feliciter eveniat* (Archiwum Diecezjalne w Pelplinie, sygn. C 1 – *Codex epistolaris episcoporum Culmensium [1562–1611]*, k. 75v–76r; także: J.K. KALINOWSKI, *Wawrzyniec Gembicki jako biskup chełmiński i pomezkańskiej diecezji wieczysty administrator (1600–1610)*, Lublin 2001 (mszp), s. 50–51). Odnośnie do biografii C. Rangoniego zob. m.in.: G. CAPPELLETTI, *Le Chiese d'Italia dalla loro origine sino ai nostri giorni*, t. 15 – *Chiese degli Stati Parmensi*, Venezia 1859, s. 393; G. SACCANI, *Crono-*

ło tedy w obiegu naukowym miano „rodziny (linii) Rangoniego”, wszakże dzięki opublikowanemu u schyłku roku 2008 przyczynkowi autorstwa włoskiego badacza dziejów duchowości Roberto Fornaciariego, kameduły z historycznego eremu Camaldoli i wykładowcy w Istituto Superiore di Scienze Religiose „Beato Gregorio X” w Arezzo, udało się stan wiedzy w tej materii posunąć naprzód. Autor ów wskazał mianowicie (skądinąd opierając się w owym względzie na czyich innych ustaleniach) na korespondencję samego C. Rangoniego, z której wynika, że ten na biskupa wyświęcony został w niedzielę 10 I 1593 r. w Rzymie przez swego wuja – kardynała Girolamo Bernerio (z zakonu dominikanów), ordynariusza Ascoli Piceno, o którym już wcześniej było wiadomo, że przynależy do wyżej wspomnianej „rodziny Rebiby” (sakrę otrzymał z rąk kardynała G.A. Santoriego, konsekrowanego właśnie przez S. Rebibę)³⁵. Odtąd zatem mówić można już wyłącznie o polskiej gałęzi (odnodze) linii rzymskiej, a nie o dwóch odrębnych rodzi-
nach sukcesji święceń biskupich³⁶.

tassi dei vescovi di Reggio-Emilia, Reggio-Emilia 1898, s. 113–115; A. BALLETTI, *Storia di Reggio nell'Emilia*, Reggio-Emilia 1925, s. 387; *Acta nuntiaturae Polonae*, t. 1 – *De fontibus eorumque investigatione et editionibus. Instructio ad editionem. Nuntiorum series chronologica*, ed. H.D. Wojtyska, Romae 1990, s. 241–242; C. Weber, *Die päpstlichen Referendare 1566–1809. Chronologie und Prosopographie*, cz. 3, Stuttgart 2004, s. 834. Także: V. SPRETI, *Enciclopedia storico-nobiliare italiana. Famiglie nobili e titolate viventi riconosciute dal R.° Governo d'Italia*, t. 5, Milano 1932, s. 606–608 (zwł. s. 606–607); C. WEBER, *Legati e governatori dello Stato Pontificio (1550–1809)*, Roma 1994, s. 855–856; tenże, *Genealogien zur Papstgeschichte*, cz. 6, Stuttgart 2002, s. 798–806 (zwł. s. 801); C. RIVA, *Reggio nobile. Stemmi e storia delle famiglie nobili di Reggio Emilia*, Modena 2003, s. 172–172.

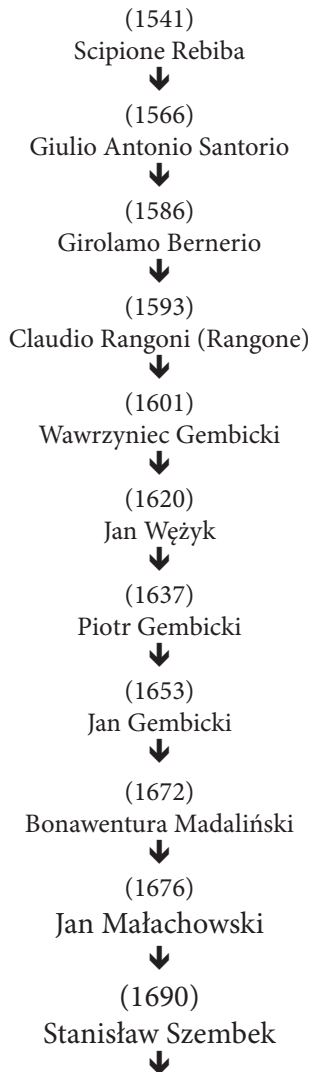
³⁵ R. FORNACIARI, *Notizie sulla elezione e consecrazione del vescovo di Reggio Claudio Rangone (1592–1621)*, „Memoria Ecclesiae. Studi e divulgazioni di storia della Chiesa reggiano-guastallese” R. 2008 nr 7 (z 13 XII 2008), s. 11–12 [dodatek do tygodnika diecezjalnego „La Libertà” z 13 XII 2008].

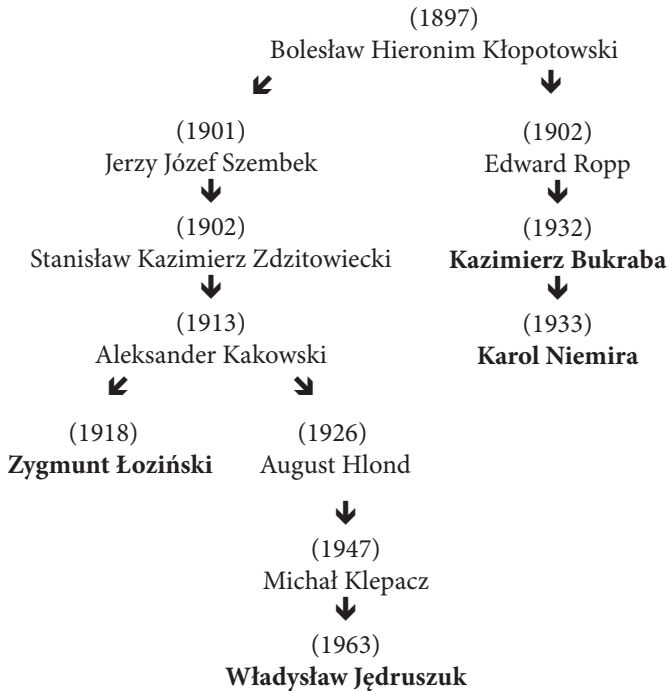
³⁶ Odnośnie do dziejów i „rozrodzenia” interesującej nas linii sukcesji święceń biskupich katolickiego episkopatu zob. m.in.: M.in.: K. DOŁA, *Sukcesja apostolska w diecezji opolskiej*, „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego” 5 (1975), s. 5–9; B. KUMOR, *Z sukcesji święceń biskupich papieża Jana Pawła II*, „Zeszyty Naukowe KUL” 22 (1979) nr 1–3, s. 147–150; H.J. KACZMARSKI, *Sukcesja apostolska Zbigniewa Józefa Kraszewskiego i jego związki z sukcesją święceń biskupich papieża Jana Pawła II*, [w:] *Maria vincit. Dwudziestopięciolecie posługi pasterskiej księdza biskupa Zbigniewa Józefa Kraszewskiego*, Warszawa 1995, s. 75–80; «Genealogia biskupia» papieża Jana Pawła II, wyd. [K.R. Prokop], „Przegląd Kalwaryjski” 5 (1998), s. 58–62; H.J. KACZMARSKI, *Sukcesja apostolska papieży od XVI wieku do czasów najnowszych*, „Saeculum Christianum” 6 (1999) nr 1, s. 229–244; R.T. PRINKE, *Drzewa dziedzictwa. Od archaicznej metafory do struktury informacyjnej (na marginesie zainteresowań badawczych prof. Jerzego Wislockiego)*, „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” 25 (2001), s. 39–49; K.R. PROKOP, *Linie sukcesji apostolskiej biskupów Pomorza Zachodniego w okresie po drugiej wojnie światowej (1945–2000)*, „Przegląd Zachodniopomorski” 16/45/ (2001) z. 3, s. 139–148; tenże, *Sakry biskupów Kościoła poznańskiego w*

Powracając do kwestii związanych bezpośrednio z losami dotychczasowych pasterzy diecezji mińskiej, pińskiej oraz drohiczyńskiej, a konkret-

XIX i XX stuleciu, „Forum Naukowe. Prace Historyczno–Politolologiczne”, R. VII z. 2(15)/2002, s. 241–254; M. RÓŻAŃSKI, *Sukcesja apostolska biskupów łódzkich*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 11–12 (2002–2003), s. 169–175; K. DOŁA, *Linia sukcesji apostolskiej księdza biskupa Pawła Stobrawy*, „Wiadomości Urzędowe Diecezji Opolskiej” 58 (2003) nr 6, s. 255–258; H. OLSZAR, *Apostolska sukcesja arcybiskupa Damiana Zimonia*, [w:] *Z tej ziemi. Śląski kalendarz katolicki na rok 2005 (80 lat Kościoła katowickiego)*, pod red. M. Jakimowicza i K. Kukowki, Katowice 2004, s. 69–71; K.R. PROKOP, *Sakry metropolitów gnieźnieńskich w XVIII i XIX stuleciu (1681/1688–1915)*, „Studia Gnesnensia” 18 (2004), s. 87–120; tenże, *Sukcesja apostolska pasterzy Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim w latach 1821(1811)–1945*, „Przegląd Zachodniopomorski” 19/48/ (2004) z. 4, s. 35–43; tenże, *Sukcesja apostolska pasterzy Kościoła opolskiego (na tle sukcesji święceń biskupich episkopatu Polski)*, „Studia Teologiczno–Historyczne Śląska Opolskiego” 24 (2004), s. 339–355; tenże, *Sukcesja apostolska pasterzy Kościoła przemyskiego w XIX i XX stuleciu*, „Premisla Christiana” 11 (2004–2005), s. 189–219; tenże, *Konsekracje i sukcesja apostolska ordynariuszy oraz sufraganów płockich w XIX i XX stuleciu (1805–1999)*, „Studia Płockie” 33 (2005), s. 173–210; tenże, *Krakowska konsekracja biskupa Jana Maurycego Strachwitza w 1761 r. O przedstawicielach polskiej linii sukcesji apostolskiej w gronie episkopatu wrocławskiego II połowy XVIII i I połowy XIX w.*, „Studia Teologiczno–Historyczne Śląska Opolskiego” 25 (2005), s. 151–165; tenże, *Sukcesja apostolska biskupów i arcybiskupów wileńskich oraz białostockich w XIX i XX stuleciu*, „Rocznik Teologii Katolickiej” 4 (2005), s. 165–210; tenże, *Sukcesja apostolska biskupów Kościoła rzymsko–katolickiego na Dolnym Śląsku po roku 1945 (archidiecezja wrocławska i diecezja legnicka)*, [w:] *Ludzie wrocławskiego Kościoła po II wojnie światowej – w 30-lecie śmierci kardynała Bolesława Kominka*, pod red. I. Deca, K. Matwijowskiego i J. Patera, Wrocław 2005, s. 15–28; tenże, *Sukcesja apostolska pasterzy Kościoła gdańskiego w XX stuleciu*, „Rocznik Gdański” 65 (2005) z. 1–2, s. 5–18; tenże, *Sakry i sukcesja apostolska gnieźnieńskich biskupów pomocniczych w XVIII i XIX oraz pierwszych dekadach XX stulecia (do roku 1939)*, „Studia Gnesnensia” 19 (2005), s. 247–282; tenże, *Sukcesja święceń biskupich pasterzy Kościoła krakowskiego w latach 1804–2005*, „Analecta Cracoviensia” 37 (2005), s. 413–448; tenże, *Sukcesja apostolska polskich biskupów franciszkańskich z trzech ostatnich stuleci (XVIII–XX w.)*, „Studia Franciszkańskie” 16 (2006), s. 245–267; tenże, *Sukcesja święceń biskupich pasterzy Kościoła katowickiego (1925/1926–2005/2006)*, „Śląskie Studia Historyczno–Teologiczne” 39 (2006) z. 2, s. 392–412; tenże, *Sakry i sukcesja święceń biskupich pasterzy diecezji płockiej w XVIII wieku*, „Studia Płockie” 34 (2006), s. 15–54; tenże, *Sakry ordynariuszy i sufraganów poznańskich w XVIII stuleciu*, „Ecclesia. Studia z Dziejów Wielkopolski” 2 (2006), s. 119–150; tenże, *Sakry i sukcesja święceń biskupich pasterzy Kościoła wileńskiego z drugiej oraz trzeciej tercji XVIII stulecia*, „Rocznik Teologii Katolickiej” 5 (2006), s. 211–246; tenże, *Sukcesja święceń biskupich pasterzy Kościoła krakowskiego w XVIII stuleciu*, „Analecta Cracoviensia” 38–39 (2006–2007), s. 513–555; tenże, *Sakry pasterzy Kościoła przemyskiego w XVIII stuleciu*, „Premisla Christiana” 12 (2006/2007), s. 131–192; tenże, *Sukcesja święceń biskupich pasterzy Kościoła legnickiego*, „Szkie Legnickie” 28 (2007), s. 317–328; tenże, *Sakry i sukcesja święceń biskupich pasterzy Kościoła kieleckiego (1805/1882–2007)*, „Kieleckie Studia Teologiczne” 7 (2008), s. 247–276; tenże, *Sukcesja święceń biskupich pasterzy Kościoła tarnowskiego*, „Tarnowskie Studia Teologiczne” 27 (2008) nr 2, s. 97–122; tenże, *Konsekracje i sukcesja święceń biskupich pasterzy Kościoła lubelskiego (1805–2007)*, „Roczniki Teologiczne” 55 (2008) z. 4, s. 49–76; tenże, *Sukcesja święceń biskupich pasterzy Kościoła warszawskiego*, „Prawo Kanoniczne” [w druku]; tenże, *Sakry i sukcesja święceń biskupich pasterzy diecezji chełmińskiej w dwóch ostatnich wiekach jej istnienia (1785–1992)*, „Studia Pelplińskie” [w druku].

nie ich przynależności do jednej z dwóch gałęzi wspomnianej tu „rodziny” sukcesji, jej rozpoczynającą się od wzmiankowanego wyżej prymasa W. Gembickiego odnogę polską reprezentują w tym gronie – wyliczając wedle starszeństwa sakry – biskupi: Adam Wojtkiewicz, Zygmunt Łoziński, Kazimierz Bukraba, Karol Niemira oraz Władysław Jędruszak. Ich łączny wywód ukazany został na poniższym schemacie, gdzie pogrubieniem wyróżniono imiona i nazwiska interesujących nas hierarchów (podawana w nawiasie data odnosi się do roku przyjęcia sakry).





Co się tyczy z kolei głównego pnia linii rzymskiej, obejmującego niemal wszystkich papieży z trzech ostatnich stuleci – włącznie ze sługą Bożym Janem Pawłem II oraz Benedyktem XVI, to w sposób nie podlegający jakiegokolwiek wątpliwości możemy przypisać do niej następujących biskupów z pocztu pasterzy diecezji mińskiej, pińskiej oraz drohiczyńskiej: Jakuba Ignacego Dederkę, Bolesława Słoskansa, Tadeusza Kondrusiewicza, Kazimierza Świątka, Jana Chrapka, Antoniego Pacyfika Dydycza, Antoniego Dziemiankę, Kazimierza Wielikosielca i Cyryla Klimowicza. Natomiast pewien znak zapytania należy postawić przy osobach Jana Baptisty Mascleta oraz Mateusza Melecjusza Lipskiego. Z wcześniejszych wywodów pamiętamy, że ów pierwszy sakrę otrzymał z rąk biskupa Adama Kossakowskiego, natomiast drugi pełni kapłaństwa dostąpił przez posługę biskupa Tadeusza Kundzicza, który – dodajmy – był konsekrowany tak samo przez sufragana kurlandzkiego A. Kossakowskiego. Gdzie zatem tkwi źródło wątpliwości? W opublikowanym w roku 2005 artykule *Sukcesja apostolska biskupów i arcybiskupów wileńskich oraz białostockich w XIX i XX stuleciu* piszący te słowa zwrócił uwagę na fakt, że w literaturze przedmiotu brak

informacji odnośnie do czasu i miejsca dopełnienia sakry biskupa Adama Kossakowskiego, a przede wszystkim nie zdołano wcześniej ustalić, kto był jego konsekratorem³⁷. Uczynił to tenże sam autor w ogłoszonym drukiem w rok później artykule *Sakry i sukcesja święceń biskupich pasterzy Kościoła wileńskiego z drugiej oraz trzeciej tercji XVIII stulecia*, wskazując, że sakry biskupiej A. Kossakowskiemu (a zarazem też trzem innym członkom katolickiego episkopatu z ziem Cesarstwa Rosyjskiego – D.Z. Pilchowskiemu, J.A. Połubińskiemu i A. Kłokockiemu) udzielił w Wilnie, przed 31 VIII 1798 r., nowy ordynariusz wileński Jan Nepomucen Kossakowski³⁸.

Przy wyznaczaniu daty, ustalając *terminus ante quem* owego faktu, kierowano się okolicznością, że właśnie z 31 VIII (20 VIII st.st.) tr. pochodzi list znanego nam już legata (nuncjusza) papieskiego Lorenzo Litty, wystosowany z Sankt Petersburga, w którym powiadał on jednego z ówczesnych współpracowników papieża Piusa VI o otrzymaniu od J.N. Kossakowskiego pisemnych formuł przysięgi na wierność Stolicy Apostolskiej, wykonanych przez rzeczonych czterech biskupów–nominatów (w tej liczbie również przez A. Kossakowskiego) „nell’atto della loro consecrazione”³⁹. W trakcie dalszych kwerend udało się dotrzeć do oryginału owego pisma nowego ordynariusza wileńskiego, na które powoływał się arcybiskup L. Litta i do którego miały być dołączone wspomniane formuły przysięgi. Jest ono opatrzone datą: Wilno, 13 VIII 1798 r.⁴⁰, co umożliwia przesunięcie wstecz terminu *ad quem* sakry A. Kossakowskiego – tyle, że brak nam jednoznacznej podstawy, aby rozstrzygnąć, czy chodzi w owym przypadku o datację wedle kalendarza juliańskiego (co bardziej prawdopodobne), czy też gregoriańskiego (o zagadnieniach z tym związanych mowa była już wcześniej,

³⁷ K.R. PROKOP, *Sukcesja apostolska biskupów i arcybiskupów wileńskich...*, s. 207.

³⁸ K.R. PROKOP, *Sakry i sukcesja święceń biskupich pasterzy Kościoła wileńskiego...*, s. 233–235.

³⁹ J.w., s. 233–234 (gdzie pełny cytat) oraz przyp. 62 na s. 234 (gdzie wskazana edycja odnośnego źródła).

⁴⁰ ASV, Segreteria di Stato, Polonia, vol. 344 Add. III (Polonia–Russia), b.p. („In virtù della permissione data mi da Sua Eccellenza Monsignor Arcivescovo Metropolitano, ho consecrato i quatro suffraganei di cotesta diocesi, e a tenore delle Bolle, secondo il dovere, ho l’onore d’inviare a Vostra Eccellenza Reverendissima i loro giuramenti prestiti nel tempo della consecrazione”). Zob. również: tamże, b.p. (list biskupa J.N. Kossakowskiego do legata L. Litty z daty: Wilno, 6 VIII 1798 r., gdzie mowa o przysiędze wykonanej z kolei przez tego hierarchę, jako nowego ordynariusza wileńskiego: „Debitae obligationi meae, iurisque Illustrissimae Vestrae promptissimo obsequens animo, demandatam professionem fidei, in praesentia delegati Illustrissimi [Michaëlis] Chominski, episcopi Eleusinensis, emisi, cuius attestatum transmittito”).

w kontekście daty konsekracji J.I. Dederki). Jeśliby przyjąć ową drugą, mniej prawdopodobną wersję, można by się domyślać, że interesująca nas sakra odbyła się w niedzielę 12 VIII 1798 r.; natomiast jeśli opowiedzieć się za starym stylem i uznać, że list pochodzi z 24 VIII n.st., wówczas jako najbardziej uprawnione przypuszczenie należałoby przyjąć, iż rzeczony święcenia biskupie dopełnione zostały w tymże właśnie dniu, na który to przypadało wspomnienie liturgiczne św. Bartłomieja Apostoła (obok najważniejszych uroczystości w obrębie roku kościelnego oraz niedziel święta poszczególnych Apostołów zwyczajowo były uważane za uświęcony tradycją termin konsekrowania biskupów).

Dla naszej obecnej analizy najistotniejsze jest wszakże, iż sufragan kurlandzki Adam Kossakowski pełni kapłaństwa dostąpił przez posługę ordynariusza wileńskiego Jana Nepomucena Kossakowskiego, a zatem reprezentuje on tę samą linię sukcesji, co i tamten. Niestety, do jednoznacznego wyjaśnienia pozostaje wciąż kwestia, kto udzielił sakry owemu z kolei hierarsze. Aktualny stan wiedzy w tym względzie przedstawiliśmy już w jednym ze wspomnianych poprzednio artykułów, gdzie też wskazano, iż wedle wszelkiego prawdopodobieństwa szafarzem święceń biskupich J.N. Kossakowskiego, dopełnionych w Wilnie w niedzielę 2 II 1794 r., był albo ówczesny ordynariusz *loci* Ignacy Jakub Massalski, albo też – co wydaje się bardziej prawdopodobne – jego koadiutor, biskup inflancki (wendeński) Józef Kazimierz Kossakowski (a to z racji więzi rodzinnych, łączących obu tego samego nazwiska hierarchów)⁴¹. Ponieważ ów drugi sakrę otrzymał właśnie z rąk poprzedniego, stąd obaj oni reprezentują tę samą „rodzinę” sukcesji (i w jej obrębie gałąź), którą w owym przypadku jest właśnie „rodzina Rebiby”. Wyrażona niegdyś nadzieja, że w wyjaśnieniu kwestii, kto konsekrował J.N. Kossakowskiego, dopomoże prowadzony przez rzeczony hierarchę dziennik (diariusz), którego oryginał wprawdzie spłonął w roku 1944, niemniej na potrzeby zamierzonej, a ostatecznie niezrealizowanej edycji jego odpis sporządził w XIX w. Józef Weyssenhoff, okazała się – niestety – płonna, bowiem w trakcie dalszych poszukiwań stwierdzono, że również spuścizna rękopiśmienna rzeczonygo badacza padła pastwą płomieni podczas świadomego niszczenia przez hitlerowców, po upadku powstania warszawskiego, zgromadzonych w stolicy Polski dóbr kultury narodowej⁴².

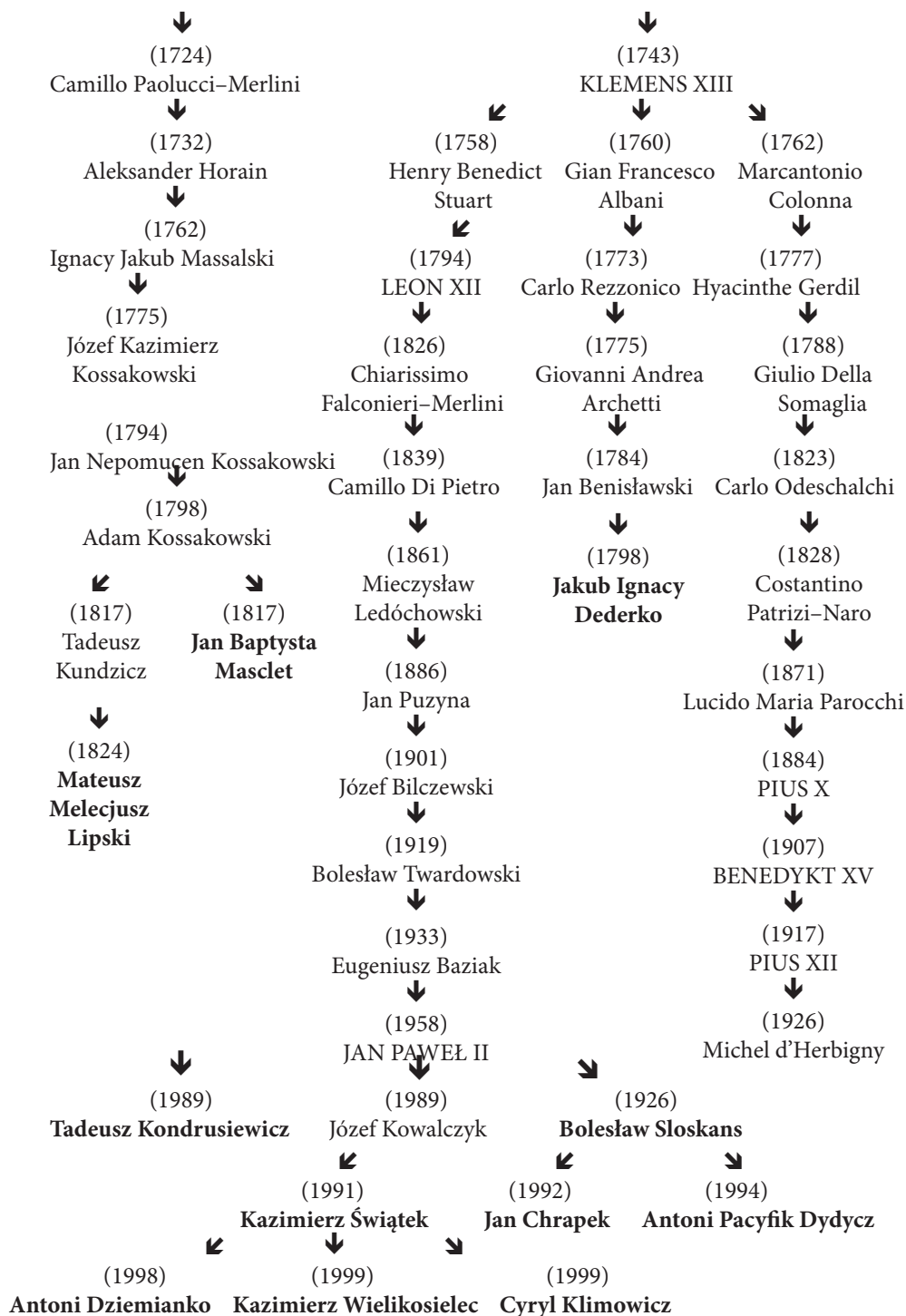
⁴¹ K.R. PROKOP, *Sakry i sukcesja święceń biskupich pasterzy Kościoła wileńskiego...*, s. 235–237.

⁴² W. KAMIENIECKI, *Straty Biblioteki Ordynacji Krasińskich w zakresie zbiorów rękopiśmiennych*, [w:] *Straty bibliotek i archiwów warszawskich w zakresie rękopiśmiennych źródeł hi-*

Dopóki zatem nie zostanie ustalone w sposób jednoznaczny w oparciu o wiarogodne świadectwo z epoki, z czyich rąk Jan Nepomucen Kossakowski otrzymał w wileńskiej katedrze sakrę, przyporządkowanie zarówno jego samego, jak i tych wszystkich hierarchów, których wywód sukcesji prowadzi właśnie do jego osoby (a w tej liczbie J.B. Mascleta i M.M. Lipskiego), do reprezentowanej przez J.J. Massalskiego i J.K. Kossakowskiego litewskiej odnogi linii rzymskiej (Rebiba), musi mieć charakter póki co hipotetyczny i być opatrzone znakiem zapytania, co też znalazło uwidocznienie na poniższym schemacie.



starych, t. 3 – *Biblioteki*, Warszawa 1955, s. 146 („Zbiory Józefa Weysenhoffa – 60 tek materiałów do dziejów głównie XVIII w.”).



* * *

Zawarta w niniejszym opracowaniu analiza przeprowadzona została – jak zaznaczono na wstępie – w oparciu o archiwalia polskie i watykańskie tudzież z wykorzystaniem istniejącej literatury przedmiotu. Na szczegółowe przebadanie pod kątem obecności świadectw odnoszących się do nominacji i sakr, a także innych istotnych faktów z biografii członków hierarchii Kościoła katolickiego z ziem związanych w różnych okresach dziejowych z polską kulturą i państwowością, oczekują archiwa Białorusi, Rosji i Ukrainy, a także Litwy. W niejednym przypadku chodzi o zbiory trudno dostępne dla badaczy z Polski, na co jeszcze nakłada się problem znacznego rozproszenia i przede wszystkim tylko częściowego zachowania świadectw z minionych epok, które to zabytki po części były niszczone z premedytacją, kiedy indziej znów padały pastwą rozmaitych tragedii losowych. Z tych względów odtwarzanie ciągów sukcesji polskich biskupów – w mniejszym stopniu z doby niewoli narodowej, w większym zaś jeszcze z czasów przedrozbiorowych – napotyka na ogromne trudności, a dodatkową przeszkodą jest w owym względzie stosunkowo nikłe zainteresowanie ową problematyką pośród rodzimych badaczy. Kolejne publikacje z tego zakresu, jak niniejsza, być może więc – obok nowych ustaleń w zakresie faktografii – przyczynią się też do pobudzenia ciekawości zagadnieniem sukcesji święceń biskupich rodzimego episkopatu pośród przede wszystkim historyków Kościoła, ale także wśród reprezentantów innych dyscyplin nauk teologicznych.

EPISCOPAL ORDINATIONS AND APOSTOLIC SUCCESSION OF CATHOLIC BISHOPS OF MINSK, PINSK AND DROHICZYN

SUMMARY

The proposed article presents the whole issue of episcopal ordinations (consecrations) of former and present bishops of three historically related dioceses: Minsk (erected in 1798), Pinsk (erected in 1925) and Drohiczyn (erected in 1991), as well as the question of their apostolic succession – in its bearing concerning the bishops' genealogies (lineages of succession of episcopal ordinations). In the first place are gathered fundamental informations in relation to the respective consecrations (date, place, principal consecrator, co-consecrators) and next each one bishop was assigned to the proper line ("family") of succession. The group of hierarchs, who were taken into consideration in our present analysis, includes the following bishops: James Ignatius Dederko (1753-1829), John Baptist Masclet (1762-1835?), Matthew Meletius Lipski (1770-1839), Adam Wojtkiewicz (1796-1870), Sigmund Łozinski (1870-1932), Boleslaus Sloskans (1893-1981), Casimir Bukraba (1885-1946), Charles Niemira (1882-1965), Ladislas Jędruszuk (1918-1994), Thaddeus Kondrusiewicz (* 1946), Casimir Świątek (* 1914), John Chrapek (1948-2001), Anthony Pacific Dydycz (* 1938), Anthony Dziemianko (* 1960), Casimir Wielikosielec (* 1945) and Cyril Klimowicz (* 1952). All these deceased and living members of the Roman Catholic episcopate from the East-Central Europe (Poland and Belarus) represent different branches of great family of apostolic succession (succession of episcopal ordinations), named "Rebibian family" (Roman line), including also the so-called former Polish line ("family of Rangoni/Gembicki") – in fact only one of numerous branches of the above-mentioned Roman line.